

[Rahbæk Møller]

Forslag til folketingsbeslutning om øget anvendelse af udviklingskontrakter.

(Beslutningsforslag nr. B 92).

Forslag til folketingsbeslutning om et udviklingsprogram for folkelige eksperimenter med ny teknologi.

(Beslutningsforslag nr. B 93).

Selv om den nye industripolitik, som den er udtrykt i den industripolitiske redegørelse, jf. Folketingstidende 1986-87, forhandlingerne sp. 668 og 1298, betegner en markant og meget positiv ændring fra den hidtil førte, passive industripolitik, er der dog fortsat en række mangler. Tre af de mest oplagte er:

1. Det tillades fortsat ikke amts- og primærkommuner at føre en aktiv erhvervs politik. Forslagsstillerne har tidligere stillet forslag om en opløsning af kommunalfuld magten, bl.a. ved at tillade kommunale iværksættercentre. I denne omgang har forslagsstillerne valgt at foreslå tilladelse til kommunal deltagelse i handelshuse.

2. Redegørelsen tager ikke i tilstrækkelig grad sigte på de små og mellemstore virksomheder. Både af hensyn til deres forskning og udvikling og af hensyn til deres eksport er det nødvendigt at stimulere til samarbejde mellem dem indbyrdes og mellem dem og institutterne under det teknologiske servicenet. Både forslaget om øget anvendelse af udviklingskontrakter og forslaget om handelshuse har dette sigte.

3. Hvad angår en behovsstyret teknologiudvikling, er der sket noget. Redegørelsen lægger op til en langt mere målrettet anvendelse af offentlige indkøb i teknologiudviklingen, og egentlige behovsstyrede udviklingsprogrammer foreslås nu som en mulighed. Men rent teknologiske udviklingsprogrammer er dog fortsat prioriteret højest. Forslagsstillerne ønsker denne prioritering ændret, så behovsstyrede udviklingsprogrammer sættes i gang samtidig med udviklingsprogrammer, der alene har teknologioverførsel eller teknologiudvikling som formål. Endvidere ønsker forslagsstillerne at pege på, at der ud over de i redegørelsen allerede nævnte behovsstyrede udviklingsprogrammer er behov for et, der er styret af de behov, som græsrodsbevægelser, beboergrupper m.v. selv formulerer.

Idet jeg i øvrigt henviser til bemærkningerne til beslutningsforslagene, tillader jeg

mig at anbefale forslagene til hurtig og villig behandling i Folketinget.

Estrup (RV):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om renteletelse og gældssanering af studiegæld.

(Beslutningsforslag nr. B 94).

Jeg skal i øvrigt henviser til beslutningsfor slagets tekst og de bemærkninger, som ledsager dette.

Rahbæk Møller (SF):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om gældssanering for studiegældsramte.

(Beslutningsforslag nr. B 95).

Jeg skal i øvrigt henviser til beslutningsfor slagets tekst og de bemærkninger, som ledsager det.

Den første sag på dagsordenen var:

1) Spørgsmål om fremme af forespørgsel nr. F 17:

Forespørgsel til ministeren for offentlige arbejder [om, hvad ministeren vil gøre for at sikre borgerne den fri ret til selv at nedtage satellit-tv sendt fra udenlandske tv-stationer].

Af Pia Kjærsgaard (FP) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 13/1 87).

Formanden:

Hvis ingen gør indsigelse mod fremme af denne forespørgsel, betragter jeg Tingets samtykke dertil som givet. (Ophold). Det er givet.

Den næste sag på dagsordenen var:

2) Forhandling om redegørelse nr. R 13:

Statsministerens redegørelse af 4. december 1986 om regeringens handlingsplan for ligestilling.

(Anmeldt 4/12 86. Redegørelsen givet 4/12 86. Beslutning om forhandling 4/12 86).

Forhandling

Helle Degn (S):

Foran os har vi danmarkshistoriens første handlingsplan for ligestilling. Det kan Folketinget jo glæde sig over, for det var, hvad vi bestilte hos regeringen den 26. november 1985. Statsministeren skal have tak for sin andel i planen. Lad os kalde den for handlingsplan 1, og lad os straks beslutte os for, at vi vil se handlingsplan 2 senest i 1990.

Handlingsplan 1 minder mig om historien om Pandoras æske. Det fortælles om Pandora, at hun var stammoder til alle Jordens kvinder. Da hun blev gift, fik hun af de græske guder i medgift en æske: Pandoras æske. Hun kunne ikke styre sin nysgerrighed, men åbnede låget, og forskellige plager for menneskeheden spredtes. Tilbage på bunden af æsken blev håbet liggende. Derfor har mennesket altid det tilbage, når alt andet glipper.

I Danmark som i resten af verden står vi foran at skulle tackle en kulturel og social forandring. Der er to køn og mange slags mennesker. Der er mange måder at forklare hierarkier og magt på, men ingen, der retfærdiggør dem – heller ikke, at det ene køn sidder i bunden og det andet i toppen af vore hierarkier.

Den forandring, vi vil, kræver mål, handling og penge. Kvinderne skal ikke hægtes af i omstillingen; tværtimod skulle den nye teknologi give os en chance.

Handlingsplan 1 har i sit andet afsnit nogle ganske udmærkede målformuleringer, hvorimod det kniber en hel del med at sætte sig mål, når vi ser på det tredje afsnit i planen, som handler om de enkelte ministeriers indsats. Her er der tale om en opregning af allerede igangværende aktiviteter område for område. Det dominerende ordvalg er derfor også: det overvejes, udviklingen følges, den følges nøje, det påses, man har planer om, der kan være behov for, osv.

Hvorfor mon man ikke har brugt ord som: vi vil, det foreslås, vort mål er, vi satser på, vi fremlægger forslag om, osv.? Sprogbrugen i handlingsplanen fortæller os meget om den politiske vilje – eller mangel på samme, skulle man måske sige.

Lad os tage arbejdsministeren som et første eksempel. Her nævnes kvindearbejdsløsheden som det væsentligste problem. Handlingsdelen er: lidt forbedringer og lidt effektivisering af rådgivningsindsatsen og flere

tilbud om korte kurser. Et mere systematisk og samlet løft og et bud på det uddannelses- og beskæftigelsesmæssige efterslæb og de gamle normer, som kvinderne døjer med nu, gives ikke.

Socialdemokratiet anser den stigende arbejdsløshed blandt kvinder som det uden sammenligning vigtigste ligestillingsproblem, vi kommer til at stå over for i de nærmeste år. Ud over de 130.000 ledige kvinder, vi allerede har i dag, forventes en betydelig stigning i antallet af kvinder, som skubbes ud af arbejdsmarkedet.

LO har rettet en henvendelse til statsministeren, hvori der bl.a. nævnes nogle eksempler fra Sønderjylland. Det er eksempler på, at man ikke kunne få de nødvendige lodde- og montagekurser for at fastholde beskæftigelsen. Andre eksempler er projekter, som Teknologisk Institut, Danske Kvinders Nationalråd, LO eller DA er i gang med, men hvor 1987-bevillingen mangler. Fra specialarbejdskolerne i Århus og Horsens samme meldinger: ingen bevillinger i 1987 fra direktorat og ministerium.

Derfor må man spørge arbejdsministeren, om han vil være den minister, der sætter sig som mål at give kvinderne en uddannelses- og jobgarantiordning.

Vil arbejdsministeren være den minister, der skaffer os nærmere en ligeløn, eller hvad? Der er jo ikke meget »action« i at skrive i handlingsplanen, at man vil følge DAs lønoversigter. Vil ministeren sætte noget ind på at føre os et skridt nærmere mod ligelønnen?

Og hvilke mål sætter undervisningsministeren sig så frem til år 2000? En uddannelses- eller praktikpladsgarantiordning for et vist antal kvinder pr. år, et fælles løft, hvor stat, amt og kommune går sammen?

Videre kunne man spørge socialministeren, om hun vil være den minister, som vil sætte noget ind på, at fædre tager barselord, og om hun vil sørge for, at forældre selv kan passe deres syge børn, og at kvinder og mænd får samme adgang til pension. Sådan kunne man blive ved.

I en handlingsplan sætter man sig mål og noterer sig, om man også når sine mål, og man skaber vilkårene herfor.

Vil vores udenrigsminister være den minister, som f.eks. udpeger nogle kvindelige ambassadører, så vi inden år 2000 har en tredje-

[Helle Degn]

del af vores ambassadører som kvindelige ambassadører, eller vil udenrigsministeren sætte noget ind på, at alle nedrustnings- og sikkerhedspolitiske delegationer består af lige mange kvinder og mænd?

Det har været interessant læsning. Det gælder handlingsplanen, men selvfølgelig navnlig bidragene fra de enkelte ministerier og institutioner. Det er tydeligt, at man har undvejet måldiskussionen og har nøjedes med blot at gøre status, hvor der har været tale om en grad af bevidsthed om ligestillingsproblemerne. Men nogle ministeriers besvarelse har været en rystende opvisning af mangel på bevidsthed.

Finansministeriet er nærmest uforkammet. Industriministeriet har intet handlingsbidrag. Skønt erhvervsstøtteordninger bruges i beskæftigelses-, mobilitets- og egnsudviklingsøjemed, kommer kvinderne slet ikke ind i ministeriets bevidsthed i denne omstillingsproces.

Disse besvarelser understreger blot behovet for handlingsplan 2 og bl.a. Ligestillingsrådets stadige eksamination og inspiration område for område.

Tiden tillader jo ikke, at jeg her går i enkeltheder, hvorfor Socialdemokratiet også har valgt at supplere ordførernes antal i dag.

I afsnit 4 i handlingsplan 1 siges det som sammenfatning, at rigtig mange kvinder inden for statens personaleområde er deltidsansatte, vikarer eller ansat i midlertidige stillinger. Derfor skal det blive interessant at følge resultaterne af samarbejdsudvalgenes personalepolitiske initiativer.

Det er glædeligt, at man i Statsministeriet og i Miljøministeriet nu ansætter ligestillingskonsulenter, og at man i Landbrugs- og Energiministerierne er nået frem til at overveje at ville nedsætte ligestillingsudvalg under samarbejdsudvalgene, samt at handlingsplanen indeholder en opfordring til at få nedsat disse ligestillingsudvalg, at afholde konferencer osv.

På bunden af handlingsplan 1 ligger håbet som sagt, håbet om, at den proces, som nu er startet, aldrig kan stoppes. Det forunderlige ved Pandoras æske var nemlig også, at den aldrig kunne lukkes igen.

To væsentlige dele af handlingsplan 1-arbejdet er ikke tilendebragt. Kommuner og amter må fremover omfattes af handlingsplanen. Det kan kun tilskrives tidnød, at dette

bud ikke er givet til Folketinget, ligesom den internationale side af arbejdet med at følge FN's fremadrettede strategipapirer ikke foreligger for os her i dag. Hvilke overvejelser har statsministeren om at klare dette arbejde?

Om nogen har den tredje verdens kvinder brug for vores solidaritet. FN's forskellige institutioner og organisationer skal følges helt til dørs i deres prioritering af, at kvinders vilkår forbedres, at de synliggøres. Ja, statsministeren er måske netop blevet præsenteret for f.eks. de indiske kvinders vilkår.

Vi har brug for at fastholde kvindevilkårene synlige på FN's dagsorden og flere verdenskvindekonferencer for at få resultater. Mange kvinder kan godt forstå, tror jeg, at der er mange sten, der skal fjernes, for at vi kan nå en højere grad af ligestilling, men de vil ikke kunne tilgive os, hvis vi ikke i det mindste gør et forsøg på at fjerne nogle af stenene på vejen.

Helge Adam Møller (KF):

Ligestilling kan beskrives på mange måder. Rasmus Larsen – det er maleren, som har malet friserne ude i vandrehallen for snart 70 år siden – skriver i en af sine sensenser nede ved landstings salen:

»Virke i fællig,
men forskellig.
Drag til minde:
mand er mand og kvinde kvinde.«

Man kan også sige det lidt mere moderne: ligestilling er, når der er lige så mange kvinder som mænd i morgenflyet fra Ålborg til København.

Det var to forskellige måder at udtrykke nogle sandheder om ligestilling på.

Men reel ligestilling kræver, at vi afgiver arbejdsopgaver til hinanden: kvinderne i hjemmet og mændene på arbejdspladserne. Hvordan er så et samfund med fuld og reel ligestilling? Det er et samfund, hvor den, der vil, kvinde eller mand, har reel mulighed for at nå sine ønskers mål og ikke bliver hæmmet i sine bestræbelser af dogmer og af vanetænkning.

Det er også et samfund, hvor vi mænd respekterer og forstår kvinderne. Vi skal gøre det for deres skyld, og vi skal gøre det for vores egen og vore børns skyld, for på den måde får vi et mere rigt samfund.

[Hølge Adam Møller]

Statsministerens redegørelse er allerede i det første indlæg blevet kritiseret for ikke at være konkret nok. Der er ikke afsat penge nok, man nævner ikke begrebet positiv særbehandling, osv. osv. Der har været kritik både dér og i pressen i de senere dage. Men hvad havde kritikerne egentlig ventet? At der skulle ske en udskiftning i hele samfundet, så kvinder overtog alle de arbejdsopgaver, som mænd har nu? Det er jo urealistisk. Men det, der er realistisk, er at tage fat på at fremme ligestillingen. Lovgivningsmæssigt kan der meget vanskeligt gøres mere, men vi kan i fællesskab ændre på strukturer og forretningsgange, på vaner og på holdninger.

Samfundet er i dag præget af, at det er svært for kvinder at avancere, og at det er svært at få topposter. Vi kan også konstatere, at dér, hvor magten og indflydelsen er, dér er kvinderne ikke. Det er urimeligt i et samfund, der består af lige mange kvinder og mænd.

Men begrebet ligestilling er jo langt bredere og rækker langt videre end til kvinder med ønsket om karriere og direkte indflydelse på de overordnede beslutninger. Jeg tror, der er mange, både kvinder og mænd i vort samfund, som ikke har de store karriere-drømme, men som ønsker en tryk og god tilværelse. Men hvordan ser hverdagen så ud? Ja, når mænd generelt mener, at ingenting er så værdifuldt som arbejdet i hjemmet, er der jo grund til at undres over, hvorfor mændene ikke ønsker at deltage i dette arbejde, hvorfor de ikke ligefrem insisterer på at deltage i noget, som efter deres eget udsagn er mere betydningsfuldt og mere værdifuldt end noget andet arbejde.

Den tilbageholdenhed fra mænds side, som har været meget stor tidligere og er lidt mindre i det moderne samfund, har til gengæld skabt Danmarks hårdeste og mest krævende hverdag. Jeg tænker her på hverdagen for den udearbejdende moderne kvinde, og det er næsten alle voksne kvinder i dag. Disse kvinder står først op om morgenen, og de går normalt sidst i seng om aftenen. De vækker børnene, de klæder børnene på, de giver dem mad, de tager dem på cyklen eller i bussen hen til børnehaven og til vuggestuen, og bagefter kører de videre i bus eller går til fods til deres arbejdsplads. Dér har de de dårligste job og får den laveste løn. Og når arbejdet så er slut, henter de børnene, kører

dem hjem, giver dem mad, leger med dem. Hvis der er tid, og når alt det er ordnet, ja, så er de klar til at tage sig af manden, som jo kommer udslidt hjem efter en lang arbejdsdag uden for hjemmet!

Jeg nævner dette, fordi det er hverdag for langt de fleste kvinder, og fordi det viser, hvor centralt kvinden er placeret i samfundet. Kan det være rigtigt, at én gruppe borgere alene skal bære denne til tider næsten umenneskelige hverdag?

Jeg trækker også denne gruppe frem, fordi en lang række af de største samfundsproblemer grupperer sig omkring denne gruppe og vi skal løse disse problemer. Og med »vi« mener jeg Folketinget, jeg mener arbejdsmarkedet, jeg mener kvinderne selv og sidst, men langtfra mindst, mændene.

Familie mønsteret har ændret sig. Vi ser, at unge kvinder i dag ønsker ikke at basere deres liv på en mands stilling og status. De ønsker deres egen uddannelse, og hvad deraf følger af økonomisk tryghed, selvbestemmelse og udfordringer. Kravet om ligestilling er vokset i takt med denne udvikling.

Men når vi så ser på, hvordan vores samfund i dag er indrettet, hvad er så realiteten? Ja, valgfriheden udnyttes jo næsten altid sådan, at det er manden, der vælger. Han vælger den fulde arbejdstid og dermed pr. automatik muligheden for at få de bedste job. Mænd fortsætter med at arbejde, også når der kommer familieførelse. Kvinderne vælger at holde op for en periode; det siger man i hvert fald. Jeg tror ikke, at disse valg altid er et udslag af den enkeltes kvindes frie vilje, men de er ofte et udslag af normer og af vaner i samfundet.

Det er så en del af vores politiske opgave at sikre, at de praktiske muligheder for et reelt frit valg er til stede. Der må altså være foranstaltninger, som støtter forældrenes muligheder for selv at passe børnene i en periode, også uden at disse forældre automatisk bliver straffet på deres anciennitet. Der bør også være muligheder for at føre sin uddannelse up to date, hvis man har været væk fra arbejdsmarkedet et par år for at passe sine egne børn. Endelig skal vi omstrukturere og ændre de nuværende børnepasningsordninger, således at de bliver langt mere fleksible, langt mere smidige. Jeg tror, det først og fremmest vil tilgodese familiernes behov.

[Helge Adam Møller]

Lad os så også bare konstatere, at mange børn og unge i dag har det skidt. Ikke fordi de mangler materielle goder, men fordi de får for lidt af deres forældres tid. Derfor er det en stor opgave at styrke familierne med servicetilbud og en langt større fleksibilitet i arbejdslivet.

Hvem siger, at arbejdsdagen skal gå fra halv ni til halv fem, og at alt arbejde skal udføres fysisk på selve arbejdspladsen? Det er i dag ikke urealistisk, at man finder sådanne løsninger, at forældre vælger arbejdstider forskudt i forhold til hinanden; er der bare to timers forskydning i forældrenes arbejdstid, er der fire timer ekstra til at være sammen med børnene. Det vil også blive muligt, at noget af arbejdet takket være den nye teknologi kan udføres fra og i hjemmet. Disse muligheder vil blive modtaget med glæde i mange småbørnsfamilier.

Og så til arbejdsmarkedet. Mandefag, kvindefag, lad mig bare sige om dette, at fordomme og vanetænkning har skabt alt for mange specialområder for det ene køn. Det er sket med henvisning til særlige forudsætninger, men i dagens samfund er det utroligt få job, der er afhængige af mandens større muskelkraft. Og hvis nogen stadig hævder, at det ligger i kvindens natur at lave mad, sy og sætte hår, bør man måske mærke sig, at de store modeskabere er mænd, at mesterkokkene er mænd, og at de mest besøgte damefrisører også er mænd. Så snart der bliver et godt job ud af det, ophører de påståede naturgivne forskelle altså, og mændene er der.

Vi skal også være opmærksomme på, at kort efter årtusindskiftet, altså om 15–20 år, vil mere end 30 pct. af jobbene være af en type, som vi slet ikke kender i dag. De vil være affødt af den nye informationsteknologi. Det er et tilbud og en chance, der bør gribes, til at skabe et samfund, der i langt højere grad tilgodeser det enkelte menneske og den enkelte families trivsel.

Der er sket mange forbedringer i de senere år: barselorloven, den forhøjede fripladsgrænse i daginstitutionerne, det kontante tilskud til børnefamilierne, som er startet i år. Vi har fået ligestillingsloven, og vi har fået en lov om at udpege såvel mænd som kvinder til nævn, råd og kommissioner. Men for at fremme ligestillingen mener jeg det er vigtigt at stile mod, at man uden tab af anciennitet og forfremmelsesmuligheder kan arbej-

de nogle år på deltid, at arbejdstiden kan tilpasses livssituationen.

Jeg tror, det er afgørende, at man inden for det offentlige – og her er det jo, vi som politikere kan gøre specielt meget – tilrettelægger en personalepolitik, der imødekommer disse tankegange. Det må sikres, at kvinderne kommer med i karriereforløb og karriereplanlægning, og at mulighederne for efter- og videreuddannelse bliver forbedret. Det vil for øvrigt også passe smukt ind i regeringens moderniseringsprogram.

Jeg nævnte Rasmus Larsen med den lille sentens, for øvrigt skrevet af Grundtvig, og jeg nævnte morgenflyet fra Ålborg til København i min indledning. Hvad er det for tre ting, jeg synes det er vigtigt at drage ud af det? Ja, det er »virk i fællig«, som Rasmus Larsen skriver. Det vil altså sige, vi skal virke i fællesskab, uanset om vi er mand eller kvinde; vi er alle mennesker. Dette med lige mange mænd og kvinder i morgenflyet skal betyde, at det ene køn ikke behøver at dominere det andet, uden at der automatisk behøver at være 50 pct. på alle poster. Og endelig »mand er mand og kvinde kvinde«. Ja, det betyder vel, at vi skal udnytte evner og de ressourcer, som de to køn har, uden derfor at gøre kvinder mandhaftige og mænd til tøffelhelte.

Lægger vi os disse tre ting på sinde: at virke i fællesskab, ikke at fornægte vores eget køn og lade være med at dominere det modsatte køn, mener jeg vi er kommet ganske langt i ligestillingen.

(Kort bemærkning).

Pia Kjærsgaard (FP):

Det var en god og lidt banal tale, må man nok sige, fra den konservative mandlige ordfører på denne ligestillingsdag i Folketinget. Jeg er sikker på, at den har været diskuteret meget i den konservative folketingsgruppe, inden hr. Helge Adam Møller gik op på talerstolen.

Jeg vil gerne spørge hr. Helge Adam Møller: er det sådan, at de banaliteter, der var indeholdt i hr. Helge Adam Møllers tale, såsom at folk skal på deltid – det kan de jo i realiteten komme i dag, hvis de ønsker det – og at børnefamilierne skal have bedre vilkår, skal ind i en ligestillingsdebat? Og ligestilling, får man egentlig den ved, at Folketinget

[Pia Kjærsgaard]

blander sig i det og bruger foreløbig først en redegørelse og derefter en forespørgselsdebat på at behandle ligestilling? Er det virkelig hr. Helge Adam Møllers dybeste synspunkt, at det er noget, Folketinget skal blande sig i – ud over de ting, hvor jeg naturligvis også synes det er naturligt, såsom lige løn for lige arbejde? Det hører helt naturligt hjemme i Folketinget, men alt det andet synes jeg overhovedet ikke kommer Folketinget ved.

(Kort bemærkning).

Helge Adam Møller (KF):

Hvis fru Pia Kjærsgaard mener, det er banaliteter, så synes jeg, hun skulle have forbigået dem i tavshed; så havde vi jo ikke spildt Folketingets tid, som hun selv konstaterer det.

Men jeg mener ikke, det er banaliteter; ellers havde jeg selvfølgelig ikke nævnt dem herfra. Jeg mener, det er vigtigt med deltiden. I øjeblikket er der mange steder efter min bedste overbevisning ikke et frit valg, og derved tvinger vi den ene part til at vælge. Og det er altid kvinderne, der så må vælge. Hvis vi samtidig har et system – og det har vi i dagens Danmark – hvor den, der er ude af arbejdsmarkedet nogle år eller kun er på halv tid, automatisk bliver sat tilbage i sin videre uddannelse eller i sin karriere, så har vi cementeret, at det er det ene køn, der konstant vil få alle de spændende job, og det bliver mændene. Og det synes jeg altså ikke er hensigtsmæssigt.

(Kort bemærkning).

Pia Kjærsgaard (FP):

Så må jeg jo gøre hr. Helge Adam Møller opmærksom på, at jeg faktisk er kvinde, og jeg synes, jeg har et ganske spændende job, og det er alle andre kvinder også velkomne til at få, hvis de ellers ønsker det. Jeg synes stadig væk, det er forfejlet, at man går ind i denne debat, og når hr. Helge Adam Møller gør det, har jeg en lumske mistanke om, at det er, fordi han tilhører statsministerens parti og det jo er statsministeren, som er kommet med denne redegørelse, så det bliver han nødt til.

At jeg blander mig i den, det er vel helt naturligt. Jeg plejer at passe alle de ordførerskaber, jeg får tildelt her i Folketinget, så

naturligvis tager jeg da også disse to ordførerskaber.

Men det er ikke dér, jeg vil hen, og jeg spurgte hr. Helge Adam Møller, om han dybest set synes, det er noget, Folketinget skal blande sig i. Nu er det måske nok lidt billigt at spørge den eneste mand, der, som jeg har forstået, er ordfører i dag, men jeg er sikker på, at der også er nogle af kvinderne, der synes, det er temmeligt åndssvagt, at vi skal stå og bruge en folketingsdag på dette her.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Det er jo ret utroligt at opleve, at man kan have kvinder siddende i Folketinget, som synes, at det her er en temmelig åndssvag debat overhovedet. Det synes jeg nok siger mere om fru Pia Kjærsgaard end om noget andet. Men lad nu det ligge.

Jeg vil gerne spørge hr. Helge Adam Møller fra de Konservative om en ting. Jeg sad oppe på mit kontor og hørte hr. Helge Adam Møller sige »tøffelhelte«. Hvad er en tøffelhelte i 1986, kan jeg ikke få et svar på det? Jeg troede egentlig, at det var et udtryk, som for længst var taget af bordet. Jeg kan forstå, at det er det ikke hos de Konservative.

Det andet, jeg gerne ville ind på, er lidt mere vigtigt. Det er hr. Helge Adam Møllers idé om den fleksible arbejdstid, som jo falder godt i tråd med, hvad den siddende regering opererer med, hvad angår arbejdstid. Jeg kunne forstå på hr. Helge Adam Møller, at det var så strålende, hvis man nu kunne indrette arbejdstiden sådan, at man kunne være på arbejde skiftevis, for det ville betyde, at man også skiftevis kunne være hjemme hos børnene.

Jeg vil have lov til at sige, at det bestemt ikke er nogen fordel for kvinder, hvis vi får indført fleksibel arbejdstid. Vi har meget fleksibel arbejdstid på arbejdsmarkedet i øjeblikket. Hvis vi ser på den arbejdstid, kvinder har i forhold til mænd, finder vi en masse deltidsarbejdende kvinder, og det må man vel kunne kalde en slags fleksibilitet. Der er 400.000 kvinder, som arbejder på deltid, fordi de ikke kan overkomme andet, fordi de står alene med ansvaret for alting, som hr. Helge Adam Møller så rigtigt ridsede det op.

Jeg vil godt spørge, om ikke hr. Helge Adam Møller kunne udpensle lidt mere, hvor

[Lilli Gyldenkilde]

fordelen ligger for kvinder især – og det er det, vi diskuterer i dag – hvis vi får den fleksible arbejdstid.

Formanden:

Jeg har nu en hel stribe talere indtegnet til korte bemærkninger, og jeg vil gerne sige, at det er de sidste, der bliver indtegnet. Det har også at gøre med, at vi jo har et system med ordførere, og det er ret vigtigt, at ordførerne får mulighed for at komme ind i debatten, før alle elementer af debatten er udspillet.

(Kort bemærkning).

Helge Adam Møller (KF):

Til fru Pia Kjærsgaard, som ikke mener, Folketinget skal blande sig: jamen Folketinget skal ikke blande sig og lovgive; det kan vi jo heller ikke på masser af disse områder, det er arbejdsmarkedets parters. Men jeg mener, debatten i Folketinget har mange andre formål end bare dette at vedtage eller forkaste love. Jeg mener også, vi kan påvirke nogle holdninger, nogle normer, nogle dogmer i den debat, vi fører dels i denne sal og dels i pressen. Derfor mener jeg, det er godt at få en idédebat, og det var også det, store dele af mit indlæg gik på.

Til fru Lilli Gyldenkilde, som ikke rigtig ved, hvad en tøffelheld er: jamen hun kendte åbenbart udtrykket, og jeg tror, at alle 5 millioner danskere kender udtrykket og udmærket godt ved, hvad det betyder. Ellers skal jeg bagefter privat forklare fru Lilli Gyldenkilde, hvad jeg mener med det udtryk.

Til sidst flekstid eller fleksible arbejdsordninger, fleksible tider; det er ikke godt for kvinder. Nu forstod jeg, at fru Lilli Gyldenkilde havde hørt talen et andet sted og måske ikke fået det hele med. Men det, jeg siger, er netop, at det i øjeblikket indimellem bliver brugt imod den ene part, fordi denne part – typisk kvinderne i dag – jo har begge job; det er dem, der laver det store arbejde i hjemmet og mændene det mindre. Det er jo også typisk, at når man rigtig skal rose en ung, moderne mand, så siger man: ih, hvor er han dygtig til at hjælpe sin kone. Men når man siger, at han er dygtig til at hjælpe, har man også helt klart sagt, hvem det er, der har ansvaret for hjemmet – det er kvinden. Det er den holdning, jeg også ville gøre op med, så man nåede frem til, at vi var lige

mennesker, at vi hjalp hinanden, og at vi delte ansvaret, så det lige så vel kunne være kvinden, der hjalp manden, som omvendt.

Til sidst om fleksibilitet: det, jeg mener, er, at det skal være normalt at tilpasse arbejdstiden efter den livssituation, man er i. Hvem siger, at det skal være det samme antal timer, man arbejder, mens man er ung og har småbørn, som når børnene er kommet af vejen? Er det ikke godt, at man kan sætte arbejdstiden ned i en periode, dernæst gå op på fuld arbejdstid og så igen, når man bliver ældre, trappe arbejdstiden ned? Vi skal altså væk fra det stive og stationære samfund, vi er i.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

Ønsket om en fleksibel arbejdstid er arbejdsgivernes og den borgerlige regerings. Flexibel arbejdstid har vi gud ske tak og lov ikke i fuldt omfang endnu. Men det, regeringen og finansministeren som arbejdsgiver for det offentlige har ønsket, er at åbne for, at der kan arbejdes over en langt større del af dagen. Flexibel arbejdstid er en pestilens for familierne – det siger kvinderne. Det at arbejde forskudt og aldrig se hinanden betyder jo ikke mere tid til familien, men mindre. Og jeg håber, det vil komme til at indgå mere i debatten.

(Kort bemærkning).

Pia Kjærsgaard (FP):

I det sidste, hr. Helge Adam Møller sagde, er jeg i hvert fald helt enig. Men jeg synes stadig væk ikke, det er noget, der hører til i denne debat. Den diskussion synes jeg at det ville have været helt fint at tage en anden dag. At der skal være fleksibel arbejdstid, er et synspunkt, som jeg er meget enig i, men hvordan familierne i øvrigt vælger at tilrettelægge deres arbejdstid – om det er manden eller kvinden – kommer stadig væk ikke Folketinget ved.

Til hr. Helge Adam Møller vil jeg sige, at det at stå og fortælle hinanden om vores synspunkter kunne vi have gjort mange andre steder end på Christiansborg; vi havde faktisk ikke behøvet at bruge folketingssalen som diskussionsklub. Det er i hvert fald ikke den opfattelse, jeg har af formålet med de-

[Pia Kjærsgaard]

batterne i Folketinget. Jeg vil stadig væk vo-ve at påstå, at denne debat i bedste fald er overflødig og i værste fald faktisk skadelig, for der er i massevis af kvinder, der ikke ønsker den positive særbehandling, som nogle af Folketingets partier – vel nok flertallet – lægger op til. Og det synes jeg faktisk er skadeligt for hele kvindesagen.

Formanden:

Som tidligere meddelt slutter hr. Helge Adam Møller denne række af korte bemærkninger.

(Kort bemærkning).

Helge Adam Møller (KF):

Jeg har i denne omgang ingen bemærkninger til fru Pia Kjærsgaard, men en enkelt til taleren umiddelbart før. Det blev sagt, at den fleksible arbejdsdag var arbejdsgivernes og de borgerlige partiers særlige ønskedrøm. Det er rigtigt, det er vores ønskedrøm, men jeg tror også, det er masser af familiers ønskedrøm.

Lad mig nævne et praktisk eksempel på forskudt arbejdstid. Hvis man nu tænkte sig, at manden kunne gå på job fra 8 til 16 og kvinden fra 10 til 18 – eller omvendt, det er lige meget – hvad betød det så? Det betød, at der var 2 timer i den ene ende, hvor den ene af forældrene kunne være sammen med børnene – altså ikke skulle af sted kl. 7 om morgenen, men kunne vente til kl. halv ti med at køre dem i daginstitution – medens den anden af forældrene kunne hente dem allerede kl. 16 i stedet for at vente. Ved bare at forskyde arbejdstiden 2 timer fik dette forældrepar altså 4 timer ekstra sammen med deres børn. Jeg tror, at både faderen, moderen og børnene ville være glade ved det. Og hvis vi så også kan glæde arbejdsgiveren, er det jo en lykketilstand.

Hanne Severinsen (V):

Jeg vil gerne begynde med at fastslå, at jeg absolut ikke mener, at denne debat er overflødig. Ligestilling handler for Venstre først og fremmest om lige muligheder for mænd og kvinder, sådan at de sammen kan bære deres ansvar både for familien, for samfundet og i arbejdslivet.

Sidste år vedtog Folketinget, at regeringen skulle udarbejde og fremlægge en national

handlingsplan for arbejdet med ligestilling af kvinder og mænd. Alle ministerier har ydet deres bidrag, og af de mange bidrag kan man se, at det er godt, at arbejdet er sat i gang. Man kan ikke sige, at der foreligger konkrete resultater, men man kan se, at de fremadrettede strategier fra Nairobi har været en god igangsætter til dels at bede os om at lave en handlingsplan, dels altså at få ministerierne til at tænke sig om.

Jeg vil først kommentere ministeriernes ressortområde og dernæst ministeriernes kommentarer vedrørende deres personalepolitik. Det fremgår klart, at Arbejdsministeriet og Undervisningsministeriet er de ministerier, hvor der er afsat flest penge – og med rette. Det værste ligestillingsproblem i dagens Danmark er kvindernes placering på arbejdsmarkedet: den høje kvindearbejdsledsløshed, de mange dårligt uddannede kvinder, de store reelle lønforskelle og forskellige karrieremuligheder. Vi har ofte i Folketinget diskuteret specielt de unge kvinders erhvervsvalg, og vi har desuden diskuteret kvindearbejdsledsløsheden i forbindelse med diskussionen om flaskehalse på arbejdsmarkedet, og derfor vil jeg ikke komme nærmere ind på denne debat, men bare sige, at jeg er udmærket tilfreds med, at disse ministerier virkelig har gjort en indsats for at udarbejde forslag.

Da en del af de arbejdsløse kvinder er endt på bistandsloven, er det også nyttigt, at man har draget Socialministeriets områder ind i disse bestræbelser. Vigtigt er det, at arbejdsmarkedet i dag ikke er familievenligt, og derfor er nedsat arbejdstid noget, der vil hjælpe, men det skal kombineres med øget fleksibilitet, så enhver kan bestemme sine arbejdstider, og sådan at der bliver mulighed for børnepasningstider, der passer den enkelte. Vi skal alle blive bedre i stand til at tilrettelægge vores hverdag i overensstemmelse med egne ønsker.

Det er glædeligt, at flere og flere fædre benytter sig af deres mulighed for at få barselorlov, og i det hele taget har vi brug for, at arbejdsmarkedet bliver indrettet sådan, at både mænd og kvinder kan trappe op og trappe ned i forskellige faser af arbejdslivet.

Hvis holdningsændringen skal slå igennem, er det vigtigt, at kvinderne er med også dér, hvor politik bliver formuleret. Derfor er det glædeligt, at det forslag, vi vedtog her i Tinget sidste år om kvinders ligelige repræ-

[Hanne Severinsen]

sensation i råd og nævn, allerede har ført til en stigning i kvindedeltagelsen fra 11 til 31 pct. – det går den rigtige vej.

Der er også behov for, at kvinderne er med i bolig- og byplanlægningen; det er f.eks. vigtigt, at der er nogle, der ved, hvor svært det er at klare sig uden bil, når børnene skal fragtes i børnehave eller skole og tusinde ting skal nås på vejen hjem i overfyldte busser, hvor kvinderne står med deres store indkøbsposer.

Formelt har vi vel ligestilling i vores lovgivning, men der er stadig nogle problemer, der ikke er løst: problemer med medarbejdende ægtefæller, problemer med sambeskatning – der er stadig kvinder, som af myndighederne registreres under deres mands CPR-nummer – men ellers er det først og fremmest holdningsmæssige problemer, vi står over for; vi kan ikke lovgive os ud af det her. Det gælder f.eks. på Kulturministeriets område, og et specielt problem udgør indvandrerkvinderne og deres døtre. Naturligvis skal vi respektere andre kulturer, men vi kan ikke acceptere, at piger i det danske samfund ikke får reelle muligheder for at uddanne sig.

Jeg vil til sidst nævne fra Udenrigsministeriets område, at der ligger mange muligheder her for at forbedre kvindernes kår i ulandene. Danida er ved at udarbejde en handlingsplan og opfylder dermed folketingsdagsordens andet delmål, nemlig at udviklingsbistanden specielt skal komme kvindegrupper til gode. Kvindetåret gjorde os mere bevidste om kvindens betydning i udviklingsprocessen. I Afrika produceres 85 pct. af fødevarerne af kvinderne. Det er kvinderne, der varetager opfyldelsen af de daglige behov, men det er mændenes job, man tidligere har koncentreret sig om at forbedre.

Målgruppen for Danidas handlingsplan er de fattigste kvinder i landområderne, kvinderne i storbyernes slumområder, flygtningekvinder og eneforsørgende kvinder. Udviklingsbistand til disse kvinder er i sandhed fattigdomsorienteret i modsætning til mange tidligere bistandsprojekter, der ofte har forringet kvindernes kår, selv om projekterne måske isoleret set har opfyldt en målsætning om at forbedre landets produktion. En sådan hjælp er også fremtidsorienteret, fordi den sikrer børnene en bedre opvækst.

Også i FN's særorganisationer har Danmark længe arbejdet for, at kvinderne er

bedre med i udviklingsprocessen. I sidste uge fik vi på Kvindekommissionens møde i New York yderligere i detaljer sikret, at FN's programmer og budgetter virkelig varetager kvindernes interesser. For at sikre, at de lever op til de forventninger, har vi fra dansk side altid understreget betydningen af verdenskonferencer. En tredjedel af Folketingets dagsorden var, at vi skulle arbejde for disse verdenskonferencer. Det har vi gjort, og det er lykkedes at få en principvedtagelse om to yderligere verdenskonferencer. I betragtning af den meget tøvende holdning, som nogle af de store vestlige lande har haft, må det siges at være et godt resultat.

Vi lægger vægt på konferencerne, fordi dette her handler ikke bare om at ændre lovgivning, men også om at ændre holdninger, og det kan disse konferencer være med til.

Jeg vil herefter kommentere den del af regeringens handlingsplan, der handler om kvinders stilling i centraladministrationen. Den offentlige sektor som helhed har 70 pct. kvinder; det er derfor forbløffende, så få kvindelige ledere der findes.

Det har været nyttigt, at alle ministerierne nu er blevet sat til at fundere over, hvordan det kan være, at det er sådan, og hvordan vi kan forbedre situationen. Formelt er det svært at pege på en egentlig diskrimination, og det er måske, fordi vi har en tendens til at fortsætte med at tale om ligestilling på samme måde, som vi gjorde det i 1960'erne, hvor man talte om det på en særdeles kønsneutral måde og havde en kønsneutral opfattelse af, hvad ligestilling var, nemlig at man pressede kvinderne ud i arbejdsmarkedet på mændenes betingelser: de skulle være lige så dygtige som dem, men man glemte at diskutere, hvad dygtig er. Man var heller ikke opmærksom på de uformelle og måske ubevidste spilleregler, som findes rundt omkring; man troede, det var nok at skrive M/K på et stillingsopslag.

Men der er jo andre måder, man kan tiltrække kvinder på til et lederjob, og kvinderne har ikke været gode nok til at gøre opmærksom på, at de måske har nogle kvalifikationer at tilføre. Det er det, vi skal i gang med nu. Man accepterede, at det var retfærdigt, at den bedst kvalificerede fik jobbet, men glemte at spekulere på, at man måske skulle ændre jobbets profil. Man accepterede en arbejdspladskultur og en mødestruktur,

[Hanne Severinsen]

der var skabt af mænd, der bare kunne ringe hjem og sige, at de var blevet forsinket, og som egentlig også syntes, at det var ganske praktisk først at være hjemme, når arseniktimen var overstået. Men nogle skulle jo klare problemerne, og derfor blev kvinderne ofre for deres dårlige samvittighed over for familien og børnene og fik et andet karrieremønster. Man kan måske endda sige, at kvinderne i deres karriere ofte har lavet nogle svinkeår, mens mændene har haft en tendens til at følge den devise, vi kender: »Stå aldrig til søs, lad de andre stå; du får stribevis af kors og bånd og stjerner på.«

Jeg tror, at kvindetåret og arbejdet med handlingsplanen har medvirket til at gøre diskussionen om kvindernes karrieremuligheder mere legitim. Det har været glædeligt eksempelvis at læse DSBs rapport, hvor man starter med at konstaterer, at overvægten på leder- og chefstillinger må have noget med holdninger og traditioner at gøre.

Den første forudsætning for at løse problemet er altså et mere familievenligt arbejdsmarked, og her bør det offentlige absolut gå foran. Man bør desuden erkende, at ledelsesfunktionen er blevet anderledes i dag. En leder skal kunne informere, delegere og tage beslutninger og deltage i den politikskabende funktion. Derfor bør man ikke se så meget på de formelle kvalifikationer, ligesom man mere aktivt bør sørge for, at kvinder kommer på lederkursus.

Der er flest kvindelige ansatte i de yngre aldersklasser, men så meget desto vigtigere er det, at vi i de kommende år er opmærksomme på, at der er nogle at vælge imellem nu, hvor vi står over for at vælge nye chefer. Jeg har med glæde noteret mig, at det allerede er sket i flere tilfælde, at regeringen har udnævnt kvindelige ledere, og jeg er overbevist om, at de vil komme til at tilføre lederfunktionerne nye kvaliteter.

Jeg blev i New York spurgt af en journalist, hvordan det kunne være, at kvinderne tilsyneladende ikke lavede så megen støj mere, som de tidligere har gjort, f.eks. i kvindeorganisationerne. Mit svar var, at kvinder er blevet mere målbevidste og derfor ved, hvad de vil, og bedre kender deres eget værd. Ligestilling er ikke mere et spørgsmål om, at vi vil overtage mændenes positioner, men om, at vi vil ændre dem, og det opnår vi kun, hvis vi får valgfrihed for alle og alle gør det,

de helst vil på arbejdsmarkedet såvel som i familien, men under et fælles ansvar.

Jeg tror, at handlingsplanen har været et godt bidrag til denne målbevidsthed.

Ebba Strange (SF):

Først en tak til statsministeren for redøgørelsen. Jeg tror, det har været en god og nyttig og helt usædvanlig proces for samtlige ministerier at skulle gå hele deres organisation igennem med ligestillingsbriller på. Det tyder besvarelserne også på. Der er nogle, der er fremragende – det gælder f.eks. Miljøministeriets – men jeg synes godt, industriministeren kunne have spekuleret lidt mere på, hvad man egentlig kunne gøre fra den side for at fremme ligestillingen.

Det er klart – og det var også det, fru Hanne Severinsen sagde – at i dag er ligestillingspolitik kvindepolitik, og det tror jeg også er gået op for dem ovre i ministerierne, hvor vi ser det samme billede som i store dele af erhvervslivet, nemlig at vi har mændene på topposterne og kvinderne på de lavere niveauer.

Regeringen har opstillet en målsætning for ligestillingsarbejdet, og den er vi fra SFs side enige i. Det, vi savner, er nogle mere konkrete kvindepolitiske initiativer til at opfylde den. Det er udmærket, at man i forskellige ministerier nedsætter ligestillingsudvalg for at få en mere ligelig fordeling mellem kønne i de forskellige job. Det er fint, at der afholdes konferencer, og det er fint, at der ansættes ligestillingskonsulenter, og at man også nogle steder – det er især i etaterne – vil inddrage familieforpligtelser i de videre drøftelser om arbejdstidssituationen. Men der mangler, som det også er blevet sagt af fru Helle Degn, nogle delmål og nogle tidshorisonter i det arbejde, der ligger for.

Fra SFs side finder vi det meget vigtigt, at den proces, der nu er startet, holdes i gang, og vil derfor spørge statsministeren, hvordan han har tænkt sig at sikre, at processen holdes i gang, og at der regelmæssigt bliver gjort status over, hvor langt man nu er kommet. Statsministeren påpeger jo selv, at noget af materialet foreløbig har karakter af overvejelser.

Vi er også enige i, at det nu er vigtigt at inddrage amterne og kommunerne, og jeg vil gerne spørge, hvordan man fra Indenrigsmi-

[Ebba Strange]

nisteriets side egentlig har tænkt sig at gøre dette, om man har tænkt sig at overføre Århusmodellen med positiv kønskvotering ved ansættelse i lederjob til andre dele af landet, og hvordan det i givet fald skal gøres.

Når man taler om positiv særbehandling, kan man ikke undgå at komme ind i den diskussion om kvalifikationer, som fru Hanne Severinsen rejste. Hvis ligestilling på alle niveauer skal fremmes, er det vigtigt, at vi vænner os til, at de erfaringer, vi som kvinder har gjort, er mindst lige så værdifulde forudsætninger for f.eks. et lederjob som de mænds, der måske under hele forløbet mest har været optaget af at gå den lige vej gennem karrierhierarkiet.

I det hele taget er det afgørende vigtigt, at vi ikke mere anskuer ligestillingen som noget, der skal foregå på mænds betingelser, men som noget, der skal foregå ved, at kvinders erfaringer og deres måder at tænke på, handle på og planlægge på inddrages i alle samfundsmæssige processer. Kun herigennem kan ligestillingsudviklingen blive en frugtbar proces.

Når det drejer sig om ligestilling i samfundet i øvrigt i de forskellige dele, som ministerierne har ansvaret for, er der lang vej, før de opstillede mål er nået, og interessant er det selvfølgelig, om der er overensstemmelse mellem de mål, redegørelsen indeholder, og de forslag, der er kommet fra de enkelte ministerier, og den politik, regeringen i øvrigt fører. Fra SFs side mener vi ikke, at den førte politik hidtil har fremmet ligestillingen. En række målsætningspunkter er afhængige af, hvad der sker på arbejdsmarkedet, i uddannelsessektoren og i socialektoren. Det er her, de konkrete uligheder først springer i øjnene, og sammenhængen mellem disse sektorer er stor. Her hjælper de mange kønne ord ikke; her skal der konkret handling til. Et par andre fra mit parti vil senere sige noget om arbejdsmarkedspolitikken og kulturpolitikken.

Jeg skal sige noget om uddannelsessektoren, hvor der i disse år sker mange interessante ting, bl.a. takket være lokal kvindeaktivitet rundt omkring i uddannelsessystemet.

Jeg vil advare imod, at det, der sker, alene sker for at sikre ny arbejdskraftreserve til en tid, hvor der måske bliver mangel på arbejdskraft. Jeg er træt af at høre, at det alene er de mandlige tekniske fag, der betegnes

som beskæftigelsesfag. Vi er i SF tilhængere af, at man nedbryder det kønsopdelte arbejdsmarked. Det er vigtigt, at der gøres forsøg med nye former og nyt indhold i forskellige fag, f.eks. fysik, og det er spændende forsøg, der gøres rundt omkring.

Men det er efterhånden mange år siden, SF første gang foreslog kønskvotering til efg-uddannelserne og en praktikpladssikring. Det er stadig sådan, at langt størstedelen af de næsten 9.000, der i september manglede praktikplads, var piger. Det går for langsomt, og jeg vil gerne spørge undervisningsministeren, hvilke konkrete planer han har for at sikre, at alle – også pigerne – får praktikplads efter basisåret.

Jeg vil desuden foreslå undervisningsministeren – og jeg er ked af, at han ikke er til stede, for så må jeg jo til at lave beslutningsforslag om det – at han ansætter en ligestillingskonsulent i hvert direktorat til at følge og inspirere arbejdet på de forskellige områder, og jeg ville selvfølgelig gerne have hørt hans reaktion herpå.

Vi vil også foreslå, at der indgås en ny aftale med amterne om uddannelse af yderligere 1.000 sygeplejersker, sundhedsplejersker og jordemødre – et område, hvor vi ved der i dag er flaskehalse.

Endelig synes vi, at undervisningsministeren skal holde op med at prøve at forhindre folk i at uddanne sig til pædagoger; med den udvikling, der ligger for, er der god brug for dem til styrkelse af familiens funktion og kvindernes økonomiske uafhængighed – noget, som statsministeren prioriterer højt i sin målsætning.

Det sidste synes også at være i overensstemmelse med den handlingsplan, socialministeren har opstillet; så det ville jo være rart, hvis der var overensstemmelse internt mellem ministre i regeringen.

En af de vigtigste ligestillingslove, vi har vedtaget i de seneste år, er loven om barselorlov for fædre. Den kan være med til at fremme kvinders og mænds fælles ansvar for familiens trivsel, som hr. Helge Adam Møller var inde på, men forudsætningen er selvfølgelig, at den bruges. Vi mærker os derfor, at socialministeren vil iværksætte en undersøgelse af, hvordan den bruges, og jeg kan godt allerede nu forudsige et af svarene. Den bruges ikke ret meget, fordi mange familier ikke

[Ebba Strange]

har råd til at bruge den. Der skal simpelt hen bedre økonomisk dækning til.

Dagpenge er i forvejen et lavt niveau at skulle klare sig på. Når så denne regering efterhånden har sørget for, at dagpengene er blevet 16-18 pct. mindre værd, end de var i efteråret 1982, bliver det efterhånden umuligt at klare sig på dagpengene. Derfor vil jeg spørge, hvad socialministeren har tænkt sig at gøre ved det. Overvejer hun fuld regulering af dagpengene, eller overvejer hun fuld løn under barselorlov? Hvis der ikke sker et eller andet, er der ingen sammenhæng mellem de målsætninger, regeringen stiller op, og den politik, der faktisk føres.

Det er der heller ikke på arbejdstids-spørgsmålet. Regeringen er modstander af en nedsættelse af den daglige og ugentlige arbejdstid, og regeringen går ind for fleksibel arbejdstid. Alligevel kan vi se flere ministerier, der peger på, at en virkelig ligestilling også i hjemmene ville kræve en hurtig nedsættelse af den daglige arbejdstid, så 6-timers dagen hurtigt kunne nås.

Et af regeringens mål for ligestillingsarbejdet er, at den fysiske planlægning skal inddrages. I den forbindelse finder vi boligministerens handlingsplan utrolig skuffende. Nye familie- og samlivsformer er en del af kvindernes kamp for selvstændighed og ligeværd i disse år, og samtidig er de en nødvendighed for mange mænd, der har svært ved at klare andre samlivsformer end den traditionelle kernefamilie. Et sådant opbrud kræver, at der afsættes nogle ressourcer til forsøg, til udvikling, til forskning i andre og nye boligtyper, hvor kvinder tages med på råd, for at de kan fremsætte deres ønsker om en anden slags boliger.

Endelig til sidst om udenrigsministerens afsnit i handlingsplanen. Jeg synes, det er et spændende afsnit, Danida har lavet. Jeg synes også, vi skal lytte til det, der er sagt af kvindernes ulandsudvalg, nemlig at hvis den danske bistand reelt skal nå kvinderne i de fattigste lande, må Danidas personaleprofil og struktur også rettes ind herefter, sådan at alle bistandsarbejdere får viden om og forståelse for ulandskvindernes situation.

Konkluderende skal jeg sige, at arbejdet er startet, men at der mangler konkrete tidsterminer, delmål samt stillingtagen til Ligestillingsrådets fremtidige sammensætning og status og fortsættelse af det internationale

arbejde med de fremadrettede strategier. Nu kan jeg forstå på fru Hanne Severinsen, at FN's kvindekommision faktisk har truffet en beslutning her på det seneste møde i New York, og det er jeg glad for. Det, vi så skal gøre fra dansk og nordisk side - og det er jeg overbevist om at vi gør - er at lægge pres på Generalforsamlingen om, at den så også godkender det, der kommer fra Kvindekommisionen. Den oplysning var jeg glad for.

(Kort bemærkning).

Hanne Severinsen (V):

Det sidste kan jeg bekræfte.

I øvrigt vil jeg lige komme med en kort kommentar. Regeringen har, så vidt jeg ved, ikke noget imod nedsat arbejdstid, hvis arbejdsmarkedets parter har råd til det. Men vi skal bare være opmærksomme på, at vi i takt med, at vi får nedsat arbejdstid, bliver nødt til at have fleksible arbejdstider. Det vil være umuligt at få et samfund til at fungere på færre og færre timer; det gælder både på det private arbejdsmarked og inden for det offentlige.

(Kort bemærkning).

Ebba Strange (SF):

Jeg er glad for, at regeringen går ind for en generel nedsættelse af arbejdstiden. Jeg tror, vi trænger til en virkelig grundig debat om den fleksible arbejdstid, for sådan som den har fungeret hidtil, har det været et vilkår ved kvindearbejde, at kvinder har måttet tage deltidsarbejde, trekvarttidsarbejde, halvtidsarbejde, heltidsarbejde sådan lidt på skift, efter som det passede arbejdsgiveren, og efter som det passede dem derhjemme.

Fru Lilli Gyldenkilde pegede på, at den måde, hr. Helge Adam Møller foreslår, nemlig at mændene arbejder om formiddagen og kvinderne om eftermiddagen, ikke betyder en styrkelse af familielivet. Det kan godt være, at man får flere timer sammen med børnene, men det styrker ikke selve familien. Jeg tror virkelig, vi trænger til at finde ud af, hvad der ligger i begrebet fleksibel arbejdstid. Kvinderne kan det godt; jeg har ingen erfaring for, at mændene rigtig kan det dér.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

[Elisabeth Bruun Olesen]

Jeg vil blot føje til, at gennemførelse af fleksibel arbejdstid, hvor de ansatte selv kan bestemme, om de vil arbejde på visse tidspunkter af døgnet, faktisk kræver et brud med arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet.

Lone Dybkjær (RV):

Også jeg vil gerne takke regeringen for det meget omfattende materiale, vi har fået. Der blev sat en proces i gang for mange år tilbage, og jeg synes, at regeringen med denne fremlæggelse af sin handlingsplan har fulgt tingene ganske godt op. Den er naturligvis ikke perfekt i alle sammenhænge, men det er der jo ikke så forfærdelig meget der er.

Det er naturligvis også umuligt at kommentere materialet i detaljer, og jeg skal derfor prøve at holde mig til nogle meget overordnede spørgsmål, som jeg synes er de vigtigste i forbindelse med ligestillingen. Som noget helt generelt mener jeg, at det, det handler om på nuværende tidspunkt, er den konkrete handling og ikke så forfærdelig meget ordene; havde ord kunnet løse disse problemer, var de løst for længst. Den konkrete handling kommer vi jo nærmere ind på i forbindelse med forespørgslen, og jeg vil derfor ikke gå så meget ned i det, der er på dagsordenen i øjeblikket.

Man kan efter min opfattelse dele materialet i den internationale del og den nationale del. Når det drejer sig om den internationale del, synes jeg, det er vigtigt, at vi på det helt generelle plan konkret følger det arbejde, der foregår, og at vi netop i Danmark og de nordiske lande er meget med til at præge det, fordi vi er længere fremme end de fleste andre lande. Dels med hensyn til konkrete forslag, dels med hensyn til selv at være til stede og præge med vore holdninger tror jeg, vi kan øve en virkelig indsats. Her synes jeg vi skal sætte mange kræfter ind; man kunne godt fra dansk side i øjeblikket yde en lidt større indsats og prøve på at sætte mere kraft bagved i det mere generelle internationale arbejde.

Når det drejer sig om ulandsarbejdet, synes jeg, der er grund til at rose Danida, som har udført et fremragende arbejde, som jeg synes viser, hvad man kan gøre – derved kan det måske være lidt inspirerende for andre –

hvis man virkelig tager disse spørgsmål helt alvorligt.

Når det drejer sig om det nationale plan, vil jeg både sige noget generelt og noget om den offentlige sektor. Hvad angår det generelle, må udgangspunktet naturligvis være, at vi fortsat ikke har ligestilling; en række kulturelle og historiske faktorer skaber forskellige holdninger hos mænd og kvinder til sig selv og hinanden og måske nogle kønsmæssigt bestemte forskellige opfattelser af, hvad der er væsentligt og hvad der ikke er væsentligt her i tilværelsen. Det ved vi faktisk ikke frygtelig meget om, fordi netop de kulturelle og historisk betingede forudsætninger dækker over, at der muligvis også er nogle forskellige opfattelser af, hvad der er væsentligt og ikke væsentligt i tilværelsen.

Jeg personlig tror, at der eksisterer forskellige forskelle mellem mennesker langt mere end blot mellem mænd og kvinder – det er alt for stereotyp en opdeling – men vi må nok konstatere, at vi ikke ved så frygtelig meget om det.

Det, vi derimod ved, er, at disse holdningsmæssige forskelle fører til, at en række kvinder vælger forkert set under en ligestillingsmæssig synsvinkel, og at en række kvinder, selv om de har taget en rigtig uddannelse, opgiver ligestillingen i det videre forløb. De kan ikke klare kampen mellem det, der så smukt hedder »mænd, mæslinger og magt«.

Resultatet bliver så, at det – i hvert fald sådan som vi har skruet tingene sammen i øjeblikket – bliver kamp og restriktioner og ikke udvikling af og for hinanden. Lidt historisk kan vi måske sige, at blåstrømperne betalte prisen ved at tage deres uddannelse og ikke blive gift, og at rødstrømperne har betalt prisen for ligestilling ved at blive skilt. Det, vi så måske kan håbe på, er, at det trods alt går bedre for den næste generation.

Men vi kunne jo også spørge os selv, om vi allerede på nuværende tidspunkt kunne gøre noget for at ændre disse valg. Jeg tror, det drejer sig om, at vi kigger lidt nærmere på nogle holdningsmæssige ændringer hos mænd – det er de ikke meget for, men jeg synes alligevel, vi skal gøre et svagt forsøg – og nogle holdningsmæssige ændringer hos kvinder og derudover på, hvad vi kan lave af overordnede generelle tiltag.

[Lone Dybkjær]

Vi har i ligestillingsdiskussionen beskæftiget os utrolig meget med, hvordan vi får kvinder til at ændre holdninger, hvordan vi får dem til at foretage nogle andre valg, alt dette med kvinder ind i mandefagene.

Vi kunne jo også begynde at spørge os selv, om der er mulighed for, at vi kan gøre nogle ting, som kan skabe ændrede holdninger hos mændene. På linje med, at vi faktisk vælger nogle nye fag til kvinderne, kunne vi spørge os selv, om vi ved at give mændene nogle andre muligheder også kunne skabe nogle ændrede holdninger hos dem.

Jeg synes, der er to ting, man kunne overveje i forbindelse med dette. Den ene er at foretage en undersøgelse af fædres betydning for børn. Vi har lavet utallige undersøgelser af mødres betydning for børn, noget, ingen er i tvivl om; alle ved, at mødre betyder utrolig meget for børn. Men der eksisterer praktisk taget ingen undersøgelser af, hvad fædre betyder for børn. Ikke fordi jeg ønsker, at mændene skal få samme dårlige samvittighed, som kvinderne har haft, men det kunne da godt være, at det kunne få nogle mænd overbevist om, at de måske skulle tage sig lidt af deres børn, hvis de så, at de rent faktisk havde stor betydning. Jeg tror, de har det, men vi har ikke meget dokumentation.

Det andet – det var fru Ebba Strange også inde på – er ændrede boligforhold. Vi ved, at parrets indbyrdes kamp ofte fører til skilsmisse, og vi har et par undersøgelser, der viser, at hvis vi ændrer boligformerne i retning af boligfællesskaber, ændrer diskussionen sig fra at være en diskussion mellem to til at være en diskussion mellem en række individer, og det betyder rent faktisk, at mændene deltager på en anden måde. Her kunne man godt sige, at vi på det forskningsmæssige område kunne prøve at sætte noget i gang, som måske kunne være med til at ændre nogle holdninger hos mænd.

Når det drejer sig om kvinderne, er det klart, at arbejdsløsheden er det store problem. Jeg mener, at vi bliver nødt til at diskutere, om vi ikke reelt i vores uddannelses-tilbud skal overkvalificere kvinderne. Vi siger, at de skal være lige så gode, men det ved vi ikke er nok. Vi er nødt til at spørge os selv: skulle vi ærlig talt ikke overkvalificere dem i en periode i forhold til mændene, altså give dem flere tilbud – det er da en blid form for positiv særbehandling – og så sim-

pelt hen erkende, at de starter med en slags handicap?

Det andet, vi kunne spørge os selv om, er: hvad kan vi gøre vedrørende barselsituationen? Den mener jeg vi er nødt til at håndtere på en lidt mere præcis måde. I modsætning til det medlem, der sagde, at Industriministeriet ikke havde gjort så meget, synes jeg i og for sig, at Industriministeriet meget konkret peger på de problemer, der er med vikardækning, når der er fødende kvinder. Jeg synes derfor, vi skal overveje, om Finansministeriet ikke skal have en særlig konto, som kan tilgodese ministerierne, når de har kvinder ansat, der føder. Jeg mener ikke, det er nok, at vi siger, at vi dækker sådan ca. 50 pct., og de så i øvrigt har alt besværet; jeg tror, vi er nødt til at sige: hvis I tager kvinder ind, som får børn, vil vi faktisk tilgodese jer, ikke med 50 pct., men snarere med 120 pct., sådan at vi skaber nogle incitamenter frem for nogle blokeringer.

På tilsvarende måde mener jeg, at vi kommer til at diskutere, om vi ikke også skal lave en arbejdsmarkedsfond i forbindelse med det private erhvervsliv, sådan at vi også her kommer ud over denne diskussion med, at så snart man ansætter en kvinde i den fødedygtige alder, har man nogle problemer.

Endelig kunne vi kigge på, om vi ikke i højere grad kunne gøre daginstitutionerne mere egnede til at varetage disse ting, end de er i dag. Vi kender alle daginstitutionsproblemerne, men vi håndterer dem ikke helt under denne synsvinkel vedrørende ligestilling.

Når det drejer sig om den offentlige sektor som sådan, synes jeg, det er vigtigt, at vi får kortlagt alle styrelser og departementer, og så vidt jeg kan se, er f.eks. Tolddepartementet ikke med; det var måske et af de departementer, det kunne være ønskeligt at kigge lidt nærmere på. Jeg tror faktisk ikke, der findes nogen kvindelige toldere, men det er muligt, at der er en enkelt.

Det andet, jeg synes er interessant, når man kigger på departementerne, er at få departementer og styrelser til at erkende, at der er et problem. Der er det jo interessant at se forskellen mellem P&T og DSB. P&T siger, at det hele handler om holdningsmæssige ting i samfundet, og at det kan man ikke gøre ret meget ved, mens DSB siger, at der er holdningsmæssige forskelligheder i samfundet, og at dem må vi gøre noget ved, dem

[Lone Dybkjær]

må vi prøve at bryde op, og så laver de en konkret handlingsplan. Det er selvfølgelig det sidste, der er det rigtige.

Under ingen omstændigheder tror jeg vi kommer videre, uden at vi nærmere diskuterer dels rekrutteringsgrundlaget, dels hvad det er for kvalifikationskrav, der skal til, for at man kan få en lederpost. Her synes jeg også man kan begynde at diskutere, om man ved hjælp af konsulenter, gennem ministerierne indbyrdes, eller hvad ved jeg, kan diskutere sig frem til at få defineret nogle nye kvalifikationskrav til dem, der skal have lederposterne. Måske skulle vi ligefrem kræve, at der alle steder er kvinder med, når det drejer sig om ansættelse af ledere, sådan at vi er sikre på, at det ikke kun bliver på mændenes præmisser.

Afsluttende vil jeg sige, at jeg synes, det drejer sig om, hvorvidt vi kan lave nogle konkrete tiltag, sådan at vi rent faktisk kan ændre nogle holdninger hos mændene. Vi må konstatere, at snak, kamp i parforholdet osv. ikke har ført så langt. Det andet er, om vi kan styrke de svage kvinder i form af at give dem nogle yderligere tilbud, hvis de på et eller andet tidspunkt i deres tilværelse har valgt forkert. Og det tredje er, at jeg synes, at de mere veluddannede kvinder bør tage kampen op på en anden facon, end de har gjort; de burde slutte sig sammen og vise, at det kan lade sig gøre at have både arbejde og børn, i stedet for at jamre så frygtelig meget.

Birgith Mogensen (CD):

Tak til statsministeren for en ligestillingsredegørelse, der generelt og seriøst definerer en målsætning, som efterhånden vil skabe en kønslig værdi på alle samfundets virkeområder.

På nogle områder er vi virkelig godt i gang. I det hele taget vil jeg påstå, at vi er i fuldt sving, men på visse områder fortsætter den traditionelle vanetænkning i diskriminerende grad. Jeg tænker ikke alene på mændenes husherretankegang. Stort set er der endnu også for mange kvinder, især i den modne alder, som har svært ved at forlade deres utidssvarende vanetænkning, der stort set kan betegnes således: »Hvad fatter gør, er altid det rigtige.«

Omtalte ret store gruppe kvinder, som for de flestes vedkommende også er passive i

politik samt i organisations- og foreningsliv, må vi have med på ligestillingsholdet fuldt og helt. Det burde ikke være vanskeligt at engagere disse kvinder i bl.a. at forbedre deres egen ligestilling i hjemmet, på arbejdspladsen og i samfundet som helhed.

Det skal ikke gøres på rødstrømpefacon. Sund, fornuftig oplysning og påvirkning gennem tv, radio, skrevne medier etc. kan få alle kvinder til at gøre mere for at tilegne sig den ligeværdsfølelse, som er nødvendig for, at et velfærdssamfund fungerer intakt i alle henseender.

Som sagt er det ikke en kamp imod mændene, der kan skabe ligeværdi for kvinderne. Det er en kamp sammen med mændene, der efterhånden kan give kønnene en ligeværdi til gavn for børnene, familien, fællesskabet og en videre udvikling af samfundet.

Hverken han- eller hunmennesker kan undværes; netop derfor har begge køn lige stor værdi, og netop derfor har begge køn krav på at blive betraget og behandlet ens.

Inderst inde er ethvert menneske klar over nævnte faktum, og når endnu en del af den mandlige befolkning – og som sagt også nogle kvinder – ikke tilstræber praktisering af dette faktum, hænger det desværre sammen med, at mange modne og ældre kvinder har opdraget deres drengebørn til en senere forsørger- og husherrølle, som bl.a. overlader hovedparten af børneopdragelse, opvask, rengøring m.m. til hjemmets opretholdelse til den kvindelige part.

Heldigvis er dette fænomen stærkt aftagende. De unge under 35–40 år er meget mere villige til at deles om hjemmets arbejdspligter, og der er ingen tvivl om, at ligestillingen på dette område er stærkt tiltagende.

Med hensyn til styring af samfundet går det også den rigtige vej. Der har aldrig været så mange kvindelige medlemmer af landets lovgivende forsamling, Folketinget, og generelt ser vi den samme positivitet i kommunesamt amtsråd. Denne stigende tendens vil uden tvivl fortsætte, og det er for hele befolkningen meget vigtigt, at livsvilkårsbeslutninger får et stærkt kvindeligt islæt. De fleste ligestillingsønsker kan simpelt hen ikke gennemføres, hvis ikke kvinder kan præge lovgivning og andre faste samfundsregler. Det endelige mål på dette område må derfor være, at nævnte styrende organer skal bestå af lige mange kvinder og mænd, og derfor er

[Birgith Mogensen]

jeg en absolut tilhænger af sideordnet opstilling, når der vælges repræsentanter til nævnte styrende råd.

Når det drejer sig om ansættelse af kvinder på mellemleder- og højere lederplan, er der heller ikke tale om reel ligestilling.

Vore nugældende vanesystemer køres hovedsagelig af mænd på de højeste lederposter, og man behøver hverken analyser eller detektivindsats for at konstatere, at mænd er tilbøjelige til at vælge mandlig lederassistance; dette gælder både i den offentlige og i den private sektor.

Personlig tror jeg ikke på, at dette kan eller skal ændres gennem metoden: positiv særbehandling. Jeg finder den idé direkte kvindediskriminerende.

Oprigtigt talt er det min opfattelse, at en holdningsændring er på vej, og naturligvis kan man ikke forbigå en kvinde, såfremt hendes kvalifikationer fortæller, at netop hun kan bestride en opslæt eller annonceret lederstilling.

At Ligestillingsrådet både på dette og på flere andre problemområder har påvirket mænd, kvinder og instanser, er helt sikkert. Rådet har i høj grad været med til at skabe forståelse og holdningsændringer. Derimod har det indtil nu vist sig, at alle anstrengelser for at opnå lige løn for lige arbejde ikke er gennemført, og dette til trods for loven af 1973.

CD mener, at denne uhyggelige og triste nedvurdering af visse kvinders arbejdspræstation, som er lige så værdifuld som en mands, fortsat honoreres med 10-15 kr. mindre i timeløn

Det må og skal der gøres noget ved nu. CD vil meget nøje følge denne form for kvindediskrimination. Moralsk og retfærdighedstænk er dette en meget sort plet, som må fjernes hurtigst muligt, og den nye 1986-lovændring, der siger: lige løn for lige arbejde af lige værdi, må og skal respekteres. Vi kan bestemt ikke være andet bekendt, og i nødsfald kan en domstol sætte denne ulighed på rette plads.

En ting, der også foruroliger mig, er den stadig stigende vold og voldtægt over for det kvindelige køn. Såvel hustru-/samlevnevold og -mishandling som voldtægt er steget med 30-35 pct. inden for de sidste par år. Denne abnorme diskrimination og manglende kvinderspekt må der gøres noget effektivt ved.

Derfor tilstiller jeg justitsministeren et spørgsmål desangående.

At komme hele vejen rundt i problemet ligestilling kan ikke lade sig gøre her i dag. Derfor vil jeg slutte med at sige: statsministerens redegørelse er positiv, og indholdets værdi vil fremtidig vise sig i et gavnligt samarbejde for ligeværdi kønnene imellem – eller måske bedre sagt: ligeværdi mennesker imellem.

(Kort bemærkning)

Ingerlise Koefoed (SF):

Fru Birgith Mogensen siger: det skal ikke gøres på rødstrømpefacon. Og det er da nok rigtigt, at det ikke skal gøres på rødstrømpefacon i dag, for det er ikke længere nødvendigt. Men jeg tør vædde på, at hvis vi ikke havde haft rødstrømperne og deres demonstrationer, deres arbejde for kvindekrisecentre, deres kvindelitteratur, deres tidsskrift Kvinder, deres kvindeteater og deres indslag i radioen om kvinder, kvinders ret til og kvinders krav på ligestilling i dette samfund, havde vi ikke haft debatten så langt fremme, som vi har den her i dag. Derfor synes jeg, vi har grund til at være taknemlige over, at rødstrømperne ville ofre så meget tid og så mange kræfter på at bevidstgøre både mænd og kvinder om kvinders betydning i samfundet, og det kan man ikke afvise ved bare at sige, at vi ikke skal gøre tingene på rødstrømpefacon.

(Kort bemærkning)

Ebba Strange (SF):

Fru Birgith Mogensen mente, at det var kvindediskriminerende at anvende positiv særbehandling. Jeg håber, fru Birgith Mogensen lagde mærke til, hvad både fru Hanne Severinsen og jeg sagde om, at spørgsmålet om, hvad kvalifikationer egentlig er for noget, også bør inkluderes til debat. Som jeg sagde, er der indført positiv særbehandling ved ansættelse i lederstillinger i Århus Kommune, og jeg ved fra folk, der har siddet i ansættelsesudvalgene, at måden, man spørger på, det, man spørger efter, når man spørger efter kvalifikationer, det, man læser efter, når man læser ansøgninger og anbefalinger, bliver noget andet, når man ser på det med nye og friske øjne, med kvindeøjne, og derfor er

[Ebba Strange]

det slet ikke entydigt, det med at sige, at det er de bedst kvalificerede – sådan! Det er meget mere nuanceret, og jeg tror, det er sådan, vi skal tænke, når vi snakker om positiv særbehandling.

(Kort bemærkning)

Pia Kjærsgard (FP):

Underligt nok har vi slet ikke berørt sagen om det sikkerhedspolitiske udvalg endnu i denne debat, og jeg kunne godt tænke mig at høre fra SF og andre, der synes, at kvinder skal have positiv særbehandling, om der slet ikke var nogen kvinder i SF, der var egnede til at træde ind i dette udvalg. Det må der jo åbenbart ikke have været. De kan ikke engang have været så egnede, at man har kunnet se på dem med positive øjne.

Jeg synes, det er lidt ejendommeligt, at man står her og taler om, at der skal så og så mange kvinder ind, og at man godt vil have positiv særbehandling, når man så ikke engang til de udvalg, som bliver nedsat, kan indstille en kvinde. Mig bekendt – og jeg kan så blive rettet – har det indtil for nylig kun været Fremskridtspartiet, som har indsat en kvinde i dette udvalg, og det har vi gjort ud fra en helt saglig vurdering, ikke fordi det skulle være positiv særbehandling, eller fordi det nødvendigvis skulle være en kvinde, eller fordi udenrigsministeren henstillede, at de forskellige partier fandt en kvinde. Det var udelukkende ud fra en saglig vurdering.

(Kort bemærkning)

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

Fru Pia Kjærsgaard rører ved et meget ømt punkt. Også i partierne er det mænd, der bestemmer. Det er det også i meget høj grad i VS. VS' forrætningsudvalg består af 4 mænd og 1 kvinde. Og jeg vil da godt øve den selvkritik, at disse mænd end ikke havde overvejet, at de også kunne indstille en kvinde. Det vil de ændre, fordi de har fået at vide, at når man har vedtaget en lov, så må de lære at tænke sig om! Og sådan vil det blive i fremtiden.

Så vil jeg sige, at jeg synes, de borgerlige har brugt denne sag på en meget dårlig måde; udenrigsministeren havde jo stort set ikke indsat kvinder selv, så jeg opfatter det som en form for drilleri og måske et ønske

om at puffe til partierne på en lidt uheldig måde, for vi kunne jo ende i den fuldkomne absurde situation, at hver gang råd og kommissioner skulle nedsættes, skulle Folketingets kvinder sidde der. Mange af os er uøvede – o.k., man får øvelse, når man prøver nogle ting, men så kunne uøvede kvinder sidde over for ministeriernes øvede mænd. Det kunne man jo også tænke politisk, magt-politisk, i.

(Kort bemærkning)

Ebba Strange (SF):

Vi vælger også efter kvalifikationer i SF, naturligvis. Vi diskuterer nogle gange, hvad det er for kvalifikationer, der kræves. Da vi skulle indstille ét medlem til SNU, det sikkerheds- og nedrustningspolitiske udvalg, indstillede vi den, som vi i gruppen fandt var bedst egnet til den post. Så enkelt var det. Da vi så fik brevet fra udenrigsministeren, gjorde vi op med os selv, at vi jo havde støttet det nævnte lovforslag, så selvfølgelig skulle vi også pege på en alternativ kandidat. Det gjorde vi så, og så pegede vi også på en kvinde, men sagde stadig væk, at vi foretrak den første. Det gjorde vi gerne.

Men jeg vil godt støtte det, fru Elisabeth Bruun Olesen sagde, for også jeg betragter det som rent drilleri fra udenrigsministerens side. Der er én kvinde blandt de personer i formandskabet, som ikke er folketingsudpeget. Men selvfølgelig har vi da rettet os efter henstillingen, for vi støtter loven.

(Kort bemærkning).

Pia Kjærsgaard (FP):

Nu vil jeg godt lige gøre opmærksom på, at jeg ikke tilhører udenrigsministerens parti, jeg tilhører faktisk Fremskridtspartiet, og i min gruppe måtte jeg ikke engang henstille til de mænd, jeg sidder sammen med, at være så søde og rare at indstille en kvinde til den post. De fandt faktisk på det helt af sig selv, og vi behøvede ikke engang at vente på udenrigsministerens brev. Der var talt om det i Fremskridtspartiets folketingsgruppe, inden det overflødige brev, som nok har været lidt af et drilleri, kom fra udenrigsministeren.

Men o.k., udenrigsministerens parti går jo også ind for dette ligestillingshalløj, mig bekendt i hvert fald, og statsministeren var selv

[Pia Kjærsgaard]

forslagsstiller til et forslag om, at der skulle være ligestilling i råd og nævn, så jeg undrer mig da lidt over, at der heller ikke hos de borgerlige er blevet indstillet flere kvinder. Men at man hos de førende partier på den fløj, hvor man evig og altid taler om, at kvinder skal have positiv særbehandling, først skal tage en snak med mændene, inden de finder på det, og i øvrigt må vente på et brev fra udenrigsministeren, synes jeg er lidt pinligt.

(Kort bemærkning).

Ebba Strange (SF):

Der er ikke tale om at tage en snak med mændene og finde på det og alt sådan noget. Der er tale om, at vi bliver bedt om at udpege én person. Når vi skal udpege én person, så udpeger vi én person, og det kan være en kvinde, eller det kan være en mand. Det kommer an på, hvad det er for et job, vi skal udpege vedkommende til. Sådan foregår det hos SF.

Inger Stilling Pedersen (KRF):

Det kan jo være en meget interessant diskussion. Det kunne jo da også godt være, at det var en mand i gruppen, der måske var mest inde i de ting og var den bedst kvalificerede. Kvinder behøver jo ikke altid at være det, bare fordi de er kvinder.

Men for øvrigt vil jeg gerne på Kristeligt Folkepartis vegne sige tak for redegørelsen. Der er mange ting i den, som nok kan give anledning til megen debat, men det er der ikke rigtig mulighed for, og derfor vil jeg tage nogle ting op, som ligger mig mere på sinde.

Det er ordet ligestilling. Jeg mener, at vi lige så vel må sige: lige muligheder og lige værd. Der blev sagt, at ligestilling er et kvindespørgsmål. Jeg har gået og funderet over det de sidste dage og er kommet til den konklusion, at det måske i fremtiden meget mere bliver et aldersspørgsmål. Vi holdt et møde forleden dag, hvor jeg gjorde opmærksom på, at man i dag uddanner sig til langt op i tyverne, så er man attraktiv på arbejdsmarkedet til sådan midt i trediverne, så begynder det at gå tilbage, og når man er 40, er man ved at være for gammel. Er man 50 år og kvinde, er der slet ikke nogen muligheder mere, og man skal helst gå på pension, når

man er 60. Så med de meget store ældre år-gange, vi får, kan man nok forestille sig, hvordan fremtiden bliver, og man kan jo i ånden se, at næste gang der skal være ligestillingsdebat, måske om en halv snes år, drejer det sig om diskriminering af ældre – uden at de behøver at være særlig gamle af alder.

Det er vigtigt med lige muligheder, og her kunne man se på en ting som forsvaret til eksempel. Jeg mener også, at der skal være lige muligheder, men så må det også kræves, at man har de egenskaber, der skal til, at det ikke er sådan, som jeg har set det, at det var mændene, der skulle slæbe de tunge ting for kvinderne. Det er jo ikke ligestilling. Men kan man klare arbejdet på lige fod med den udrustning, man nu har, bør man også have lige adgang. Det må være noget af det væsentlige deri.

Jeg mener, at ordet ligestilling er blevet overspillet i debatten, særlig for år tilbage, men det sker stadig væk. Vi mindes måske en lille sag fra Århus for nylig, der var ved at gøre grin med det hele og måske ødelægge meget af den goodwill, der ellers er blevet oparbejdet. Jeg tror, at meget hænger sammen med, at mange kvinder lider af mindre-værdskomplekser over for mændene – det skulle man tro ud fra den debat, der foregår. Man prøver at skabe et samfund og en uddannelse på mændenes bekostning. Heldigvis er det da kommet frem i debatten, at man f.eks. ved besættelse af stillinger godt kunne tage hensyn til helt andre ting og komme ind på nogle andre egenskaber, og det synes jeg bestemt er vældig nyttigt, for hvem siger, at den måde, mændene har indrettet sig på, skulle være lykken fremover? Man kan jo tænke på alle disse lange arbejdsdage, man har, alle disse bestyrelser og kommissioner, man sidder i, den fyldte lommebog, som der ikke må være 5 minutters restrum i. Er det det, kvinderne ønsker? Eller ønsker man at sige: man kan udmærket godt være leder og alligevel få tid til noget andet i tilværelsen? Der er jo andet end arbejde, der tæller.

Men vi må også være klar over, at ligestilling indfører vi ikke i en håndvending, den tager meget, meget lang tid. Vi er kommet et stykke ad vejen, men der er lang vej igen. Men vi skal tænke på, når vi taler ligestilling og arbejder måske ud fra unge eller yngre, at der er en gruppe, der er blevet ældre, og som man ikke bare kan presse ind i et bestemt

[Inger Stilling Pedersen]

mønster og sige: nu har vi ligestilling, og nu skal vi lave om på det hele. Det kan ikke være meningen.

Meningen er, at man skal forsøge at skabe muligheder for ligestilling, og her skal man først og fremmest begynde med børnene, det er helt afgjort. Derfor har Kristeligt Folkeparti også mange gange sagt, at et fag som familiekundskab bør indgå i skolen på alle alderstrin, sådan at man får en reel mulighed for senere at kunne deltage i et familieliv, også i de rent praktiske gøremål. Hvis vi vil give familierne mulighed for selv at indrette sig – og det mener Kristeligt Folkeparti vi skal – må vi sørge for, at de også er rustet til det. Det vil sige, at drenge og piger må have de samme muligheder.

Nu blev der nævnt noget om, at drengene måske blev favoriseret; det var for år tilbage. Jeg har selvfølgelig adskillige piger, der har beklaget sig til mig over, at drengene ikke skulle lave noget mere hjemme, men det er heldigvis ved at ændre sig.

Jeg tror også, at undervisningen i skolen, hvor både drenge og piger får hjemkundskab, sløjd osv., betyder umådelig meget for udviklingen, ved at man er i stand til at udføre tingene.

Vi kommer dog ikke uden om, at det er børnene og kvinderne, der i meget høj grad har betalt prisen i ligestillingskampen. Børnene ved, at der ikke har været plads til dem, mor og far skulle begge realisere sig selv, og måske var der kun én forsørger derhjemme, som skulle arbejde og slet ikke havde tid til at tage sig af børnene. Det har for kvinderne betydet dobbeltarbejde, det har betydet øget brug af sovemedicin og nervepiller, det har betydet en umådelig lang arbejdsdag for mange. Sådan behøvede det jo ikke at have været. Vi går ud fra den teori, at mænd og kvinder deler arbejdet i hjemmet, og det gør de også i nogle tilfælde, men vi ved fra undersøgelser, at det ikke er tilfældet alle steder. Langt den største del af arbejdet, også kontakten med skolen, hænger i høj grad på kvinderne i dag, og derfor har kvinderne måttet realisere sig selv ved at arbejde dobbelt. Jeg plejer at sige: den var mændene aldrig hoppet på. De ved nok, hvor meget man kan klare på en dag, men det er da helt i orden, når kvinderne nu så gerne vil!

Men mange kvinder er presset ind i den situation. Der er nogle, der gerne vil, og de

skal have lov. Der er nogle, der gerne vil være chefer og avancere, og de skal have lov. Men det betyder ikke, at man skal undertrykke resten af kvinderne og sige: så skal I også gå ind under dette, for det er ikke godt at arbejde i hjemmene, så bliver man dum. Man nedvurderer arbejdet – det er sådan et andenrangs, man nu engang skal have udført – til skade for børnene.

Man kunne jo også vende det om og sige: når man nu ikke må arbejde i hjemmet, men skal ud, så burde man fra samfundets side have skaffet plads til alle børn, have sørget for, at der var muligheder for at få passet børnene, men det er der ikke i dag. Man diskriminerer i høj grad her, og så bliver det igen kvinderne, der bliver tvunget til at blive hjemme måske, fordi man ikke kan få børnene passet.

Man kunne godt have klaret nogle af disse problemer, hvis man havde været mere villigt indstillet over for at gøre det muligt for kvinderne selv at tage sig af egne børn, måske også af naboens børn, hvis det var det, man ønskede. Men denne ligestilling har gjort, at det kan man altså ikke, og derfor har man svigtet virkelig mange.

Ligestilling må ikke blive tvang. Man taler så meget om, at nu skal kvinderne hjem til kødgryderne. Det er en meget slidt frase. Man kunne jo også vende det om og sige: jamen, hvis nu kvinderne eller mændene gerne vil, skulle de så ikke have lov til det?

Jeg har været inde på, hvordan vi får reel ligestilling. Det får vi kun ved at give lige muligheder, og vi får det kun ved at begynde med børnene. Men det er også vigtigt, at vi samtidig med, at vi starter dette, sætter ind på de grupper, hvor vi altså nu har en mulighed for at gøre det.

Jeg vil også nævne de enlige forsørgere. Det er vel mange af dem, der i dag har det hårdest, fordi de skal klare en lang arbejdsdag og være alene om hele ansvaret for børn og familien derhjemme. Det kan ikke være rigtigt, at vi fra samfundets side ikke har råd til at sørge for, at disse kvinder og mænd, hvem det nu er, der har ansvaret, får mulighed for at være hjemme f.eks. efter skoletid, når børnene kommer hjem. Jeg tror, at vi kunne undgå megen kriminalitet ved, at vi har en mulighed her. Jeg ved som lærer, at det er uhyre vigtigt, at der er nogen hjemme, når børnene kommer fra skole. Jeg mener

[Inger Stilling Pedersen]

ikke, at nu skal alle til at gøre det, men man kunne i socialforvaltninger og andre steder se på, om det i det enkelte tilfælde ville være godt.

Men vi må huske på, at det også er vigtigt for mange kvinder at komme ud, og det skal de have lov til og muligheder for. Man kan få dårlige nerver og blive alkoholmisbruger og meget andet ved at gå hjemme, hvis man ikke kan magte det.

Det, jeg savner i vores samfund, er, at vi bliver meget mere fleksible, at vi giver mange flere muligheder.

Jeg vil også i dag nævne de ældre kvinder. Det lyder meget godt, at nu skal de til at have uddannelse, når de er over 50, men hvor mange af dem ønsker i realiteten det? Hvis de ønsker det, skal de have lov, om de så er højt oppe i årene, men man skal ikke tvinge dem til det.

Jeg mener også, at vi skal have nedsat alderen for delpension, måske til 50 eller 55 år, hvor der er behov for det. Og her må der såmænd godt være positiv særbehandling af kvinder, hvis det er det, der trænges til.

Jeg vil også nævne ulandskvinderne. De er ofte på et stade, vi slet ikke forestiller os. Jeg synes, det er vældig godt, at man holder konferencer i Nairobi, og at man dér mødes med kvinder fra ulandene. Man bør måske også tænke på, at når det er muligt at mødes med disse kvinder, skyldes det ikke mindst missionselskaber fra hele verden, også fra Danmark, der startede de første pigeskoler, bl.a. i Afrika, hvor mange af disse kvinder fik en højere uddannelse og i dag har opnået høje poster. Ude i landsbyerne er der kvinder, der har det meget primitivt og dårligt, og vi må se på, hvordan vi virkelig gavner dem. Der kan ulandshjælpen måske sættes ind på en særlig måde.

Jeg vil slutte med at sige, at det er vigtigt, at kvinder selv gør en indsats. Vi har ingen grund til at lide af mindreværkskomplekser over for mændene, og vi har lov til at arbejde for, at de værdier, vi synes er væsentlige, også kommer med i beslutningerne. Der er brug for både mænd og kvinder i vort samfund.

Pia Kjærsgaard (FP):

Forleden dag fik jeg tilsendt noget materiale og et brev fra Dansk Kvindesamfund,

som var underskrevet af en næstforkvinde. Som tilsvarende næstforkvinde i Fremskridtspartiet finder jeg aledning til at udtrykke, at jeg finder det fantastisk pjattet at benytte ordet »næstforkvinde«. I disse ligestillings-eksperimenttider må jeg – for nogle beklageligvis – oplyse, at jeg i Fremskridtspartiet betragtes som næstformand i folketingsgruppen, og det er jeg såmænd ganske tilfreds med at blive kaldt.

Hvad ligestilling kan føre til, har vi tidligere debatteret herinde, idet vi mindes statsministerens familieradikale forslag, som skulle ligestille mænd og kvinder i diverse udvalg og lignende. Den lov har udenrigsministeren senere haft stor fornøjelse af, og da han skulle nedsætte et udvalg for nylig, gik det ikke helt problemløst for sig.

Det burde faktisk være naturligt, at vi i arbejdsøjemed så på hinanden som mennesker og ikke som køn. Kvalifikationerne må komme i højsædet, hvilket statsministerens forslag dengang ikke lagde op til.

I ligestillingens hellige navn har SF beklaget sig over tv-sportens mangel på kvindelige kommentatorer, og sådan kan alle vel finde på noget at lægge ind under ligestillingens besværligheder.

Med hensyn til denne redegørelse, som statsministeren på regeringens vegne står som bagmand m/k for, må jeg indrømme, at jeg mener, det er en fejltagelse, at der afsættes så mange millioner til dette ligestillingspjat. At statsministeren er dybt interesseret i ligestilling kan bl.a. ses af det faktum, at formanden, undskyld, forkvinden for Ligestillingsrådet er fra statsministerens eget parti.

I disse kolde tider, hvor børnene har lejlighed til at lave snemænd eller snekvinder, er det egentlig beskæmmende, at vi herinde skal tage stilling til, om kvinder skal kunne uddannes til jagerpiloter. Jeg har ved selvsyn konstateret, at man hos søværnet har store problemer med de forhold, der hersker på skibe, hvor sømænd og søkvinder er sammen. Hvorfor skulle det egentlig være anderledes i luften, end det er på havet?

Med hensyn til de forskellige ministeriers handlingsplaner er det så som så med handlingerne. Det skal jeg såmænd ikke beklage spor. Energiministeren vil opfordre Dansk Naturgas A/S til at tage ligestillingsmæssige hensyn ved ansættelse af håndværkere og teknikere. Her kommer de fysiske fortrin

[Pia Kjærsgaard]

selvfølgelig mændene til gode, og uddannelsesmæssigt er det også begrænset, hvad der er af kvindelige teknikere. Inderigsministeren vil gerne se penge afsat til børnepasning, og boligministeren benytter sig af henstillinger. Det helt store er der jo ikke tale om, og det er vel egentlig meget naturligt.

I min indledning nævnte jeg et brev fra Dansk Kvindesamfund. Hvor har vi en forening, der hedder Dansk Mandesamfund? Er det her egentlig ikke blot et spørgsmål om positiv særbehandling? Egentlig tror jeg, at der er mange mænd, der har det utrolig dårligt i vores samfund på grund af kvindesag og andre sager, men jeg nægter at tro på, at mændene ønsker at starte en debat i Folketinget på det grundlag.

Så kan man se på kulturministerens handlingsplan, der koncentrerer sig om kvinder i Danmarks Radio, kvinder i dansk idrætsliv, kvindelitteratur, kvindeforskning osv. osv. Det har ikke et kvæk med ligestilling at gøre. Det er ikke andet end en fremspacing af alt, hvad der vedrører kvinder. Hvor er kvalifikationskravene blevet af? Skal det kaldes ligestilling, at det paces frem af regeringen på bekostning af, hvad den enkelte ansøger står for af kvalitet? Jeg synes, det er pinligt, at de borgerlige partier med statsministeren i spidsen er hoppet på denne socialistiske vogn.

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

Ordenes demagogi er stor. Ord kan udtrykke poesi, sanselighed, vrede, angst og glæde. Men ord kan også være tomme og floskler. Ord kan være en flot indpakning med meget lidt indeni. Sådan opfatter jeg regeringens redegørelse om ligestilling og i særlig høj grad hr. Helge Adam Møllers tale, som var meget flot, men ganske tom, når man putter virkeligheden på og den praksis, hans parti står for herinde. Vi er dog heldigvis nu kommet så vidt, at ordene giver udtryk for et ønske om ligestilling og et ønske om aktiviteter, der fremmer ligestilling. Ordene er derfor mange og rigtige på papiret, men hulheden klunger hele tiden. Næste skridt i processen må være at få sat handling på og få sat økonomi på de mange og de flotte ord, sådan at der kan ske noget ud over på det verbale plan.

Vi fik en ligelønslov i 1976. I 1986 fejrede vi dens 10-års jubilæum med, at lønforskellene mellem mænd og kvinder var så store som nogen sinde. Vi har en ligebehandlingslov, men kvinder forskelsbehandles. Selv kvinder med lange uddannelser forskelsbehandles. Dansk Magisterforening har lavet en undersøgelse, hvor titlen meget betegnende er: »Højt uddannet: ja – ligestillet: nej!« Den viser, at også kvindelige magistre får det dårligste arbejde, det løse arbejde, og at de oftere end mændene bliver arbejdsløse, selv når man korrigerer for fag og alder. Det er ikke børnepasningen, der stiller sig hindrende i vejen, for kvindelige magistre får færre børn end mandlige magistre. Der skal selvfølgelig sættes ind med uddannelse på alle niveauer, men det er ikke nok, det er ikke tilstrækkeligt. Kvinderne må have fortrinsret ved ansættelse, hvis man skal gøre noget ved det.

Kvinder er oftere end mænd arbejdsløse, og der er flere arbejdsløse kvinder end mænd. Det benægter ingen, men hvad er regeringens strategi? Den siger i hovedsagen blot: kvinde, gå ind i beskæftigelsesfagene. Og regeringen har så politisk besluttet, at beskæftigelsesfag er de traditionelle mandefag lige fra smed til ingeniør, men den glemmer hver eneste gang, vi diskuterer det her emne, at arbejdsløsheden for kvinder inden for de fag er to-tre gange så stor som for mændene. Det er altså ikke en strategi, der er tilstrækkelig, selv om VS også mener, at kvinder skal ind i de fag.

Et fag som sygeplejerske er ikke et beskæftigelsesfag efter regeringens opfattelse, skønt arbejdsløsheden er næsten nul og der mangler sygeplejersker i katastrofal grad. Regeringen har dermed politisk fravalgt muligheden for bedre service på hospitalsområdet. Regeringen har politisk fravalgt en bedre service på institutionerne, lige fra døgninstitutionerne til vuggestuerne, så vi på grund af nedskæringer om ganske få år vil mangle f.eks. socialpædagoger, et fag, som kvinder gerne vil ind i, og som kvalitativt kunne betyde meget.

Socialministerens redegørelse benægter, at ventelister for børns optagelse i en daginstitution skulle have noget med ligestilling at gøre. Det skriver man rent faktisk, selv om man erkender, at pasning af børn er kvinders problem. Moderen bærer klart hovedbyrden,

[Elisabeth Bruun Olesen]

og det er også kvinderne, der passer de syge børn. Man overvejer i ministeriet, siger man, hvordan man kan løse det problem. Man erkender, at en forbedring af reglerne om frihed med løn under børns sygdom ville bevirke en klar forbedring af kvindernes forhold, men man siger ikke spor om, hvilke overvejelser man gør sig, og hvad man skal nå frem til i den her redegørelse. Det hænger og svæver i luften.

De glatte og indsmigrende ord har for alvor fundet vej til arbejdsministerens redegørelse, men også her er virkeligheden en anden end de flotte ord.

VS fremsatte for et stykke tid siden et forslag om en forsøgsordning med tværgående uddannelser for voksne kvinder. Arbejdsministeren udtrykte megen sympati for vores forslag, men fandt det inderlig overflødigt, da han jo selv havde samme planer, og det kunne VS da ikke have noget imod. Det har VS skam heller ikke, hvis der ellers havde været nogen realiteter bagved. Vi ville have forsøgsordninger, der skulle give erfaringer med uddannelsesforløb, som kombinerer undervisning i almene fag med faglig uddannelse, med en løbende evaluering og opsamling og en evalueringsperiode efter de tre år, forsøgsordningen skulle køre. Vi ville have økonomiske ressourcer til et målrettet, opsøgende arbejde for at rekruttere kvinder til forsøgsordningen.

Hvad viser virkeligheden så? Lige siden vores forslag blev behandlet for en måned siden, har hverdagen vist forslaget nødvendighed. Virkeligheden er, at kvinderne svigtes, også i de forsøg, der kører. Pengemangel vil nu lukke et projekt for arbejdsløse kvinder i Århus Amt, og pengemangel vil også ramme Teknologisk Instituts forsøgs-kursus for langtidsarbejdsløse kvinder, ligesom Danske Kvinders Nationalråd i første omgang ikke fik bevilget penge i 1987 til det forsøg, de har kørende, og som man bryster sig af i arbejdsministerens redegørelse. De er senere blevet fundet administrativt.

Proceduren viser, at VS havde så inderlig ret, da vi sagde, at al for meget god arbejdskraft spildes med at søge penge fra Herodes til Pilatus, og at der må afsættes penge på tværs til uddannelsesforsøg, som også fagforeninger og kvindeorganisationer kan få del i og gå i gang med. Det har vi spurgt arbejdsministeren om, vi har ikke fået noget svar

endnu, så det venter vi spændt på. Ministeren er her ikke lige i øjeblikket, men vi kan vel få det snart.

Kun få af ministerierne, men dog nogle nævner nødvendigheden af at nedsætte den daglige arbejdstid. Det er efter VS' mening en betingelse, hvis der skal opnås større ligestilling. Den fleksible arbejdstid, som de borgerlige og med dem arbejdsgiverne drømmer om, vil være en pestilens for familielivet og ligestillingen. Den vil gøre det muligt for arbejdsgiverne frit at kunne spille med hensyn til en udnyttelse af arbejdskraften. Det kan jo være fristende for den unge stærke tømrersvend at knokle 60-70 timer om ugen i højsæsonen og tjene en masse penge og så holde en god, lang ferie i vintersæsonen. Det er det, man kalder for bloktid, som arbejdsgiverne vil have. Det hører ind under den fleksible arbejdstid.

Hvad bloktid ville betyde af dårligdomme for den enlige mor eller for tømrersvendens forhold til sine egne børn, tør man knap tænke på. Undersøgelser viser desuden, at det er skadeligt for helbredet at arbejde så ujævnt. Et frit valg, som der nu bliver talt om, så den enkelte selv kan lægge sin arbejdstid, nøjagtig som den enkelte har lyst til, nødvendiggør faktisk, at arbejdsgiverne afgiver deres ret til at lede og fordele arbejdet, og det har jeg ikke fantasi til at forestille mig at de frivilligt vil gøre.

Alle rapporterne fra de forskellige ministerier taler om deltidsansættelse. De viser, hvordan deltid rangerer kvinderne ud i de dårligste job. Konklusionen på det er selvfølgelig, at man skal have nedsat arbejdstid for alle, mænd som kvinder, for deltid hæmmer også ligestillingen i hjemmene, hvor kvinderne så kan lave det meste, for de laver nok ikke så meget på arbejdet.

Konkluderende vil jeg sige, at redegørelsen mangler økonomi bag de mange flotte ord, og at den for så vidt også mangler kvalitet. Man ved godt, at der er nogle problemer, men dem forholder man sig kvantitativt til, verbalt set i alle tilfælde. Der mangler i alle redegørelser, også i statsministerens opsummerende redegørelse, et hundrede procent visionerne om, hvordan et samfund, der var ligestillet, kunne se ud, hvor kvinder og mænd bidrog med hver deres erfaringer.

Jeg vil til sidst blot sige til fru Pia Kjærsgaard, at vi alle sammen er et produkt af det

[Elisabeth Bruun Olesen]

samfund, vi lever i. Det er medlemmerne af de politiske partier også, det er VS også. VS er mandsdomineret, det tror jeg såmænd også Fremskridtspartiet er, men lad det være. Nogle af os bliver racister, nogle af os bliver nogle andre ting, men jeg synes, det er fantastisk, at man skal stå og høre en kvinde påstå, at der ikke eksisterer kvindeundertrykkelse i det her samfund.

(Kort bemærkning).

Helge Adam Møller (KF):

Jeg lyttede med interesse til fru Elisabeth Bruun Olesens indlæg. Jeg synes også, at der var mange af tingene, jeg kunne genkende og være enig i, men jeg var skuffet over noget af det første, som blev sagt. Der blev sagt om den tale, jeg har holdt på mit partis vegne, at den var flot, men ganske tom.

Jeg kunne godt have ønsket for en gangs skyld, at fru Elisabeth Bruun Olesen havde overværet den time på det konservative gruppemøde, hvor vi diskuterede den redegørelse, vi har til behandling her i dag. Mindst halvdelen af gruppens medlemmer havde ordet, mænd og kvinder i skøn forvirring; alle havde meget, meget engagerede indlæg om, hvordan vi når frem mod den ligestilling, som begge parter ønsker.

Det kan godt ske, at mange af de løsningsforslag, af de forslag, af de holdninger, af de ideer, vi er nået frem til, ikke er nøjagtig de samme som fru Elisabeth Bruun Olesens, men hvis vi ikke kan komme så langt, at vi respekterer hinanden og tror på, at det, man kommer frem med, er det, man dybest set mener vil løse problemet, så får vi aldrig nogen sinde nogen ligestilling.

(Kort bemærkning).

Pia Kjærsgaard (FP):

Jeg vil godt starte med hr. Helge Adam Møller. Nu har jeg jo aldrig nogen sinde været til stede i det konservative gruppeværelse, jeg kommer det heller aldrig nogen sinde, men jeg kan godt forestille mig det gruppemøde i Det Konservative Folkeparti, der har været inden denne debat i Folketinget. Jeg tror også, jeg i starten af mit indlæg nævnte lidt om, hvordan jeg havde forestillet mig at hr. Helge Adam Møller var kommet frem til sit indlæg. Det er åbenbart gået så nogenlun-

de, som jeg havde forestillet mig, men jeg synes da, at hr. Helge Adam Møller slap forholdsvis rimeligt fra det.

Jeg vil godt, når fru Elisabeth Bruun Olesen siger, at jeg står heroppe som kvinde og taler om, at der ikke er undertrykkelse blandt kvinder, sige, at det har jeg aldrig nogen sinde sagt. Det kan godt være, jeg mener det, men jeg har i hvert fald aldrig nogen sinde sagt det. Det, jeg har sagt, og som jeg synes er forkert, er, at vi overhovedet skal diskutere det her i folketingssalen. Det er det, jeg har sagt hele tiden; vi når ikke et skridt videre med denne debat. Jeg tror ikke et øjeblik på det.

Nu sætter man en masse millioner kroner af, så vidt jeg husker er det små 90 mill. kr. efter statsministerens redegørelse, og hvad tror egentlig de kvinder, der er gået ind i denne debat, at vi får ud af de penge? Ikke en pind, rent ud sagt. Det er noget, Folketinget skal holde sig langt væk fra. Man kan ikke igennem en folketingsdebat få større ligestilling, end vi har i øjeblikket, så kan man lave nok så mange love.

Fru Elisabeth Bruun Olesen taler om undertrykkelse. Jamen jeg synes, det er undertrykkelse, når man vil have, at alle mennesker skal have fuld arbejdstid. Det er undertrykkelse af det frie valg og af, hvad de enkelte familier gerne vil indstille sig på. Hvis fru Elisabeth Bruun Olesen ønsker – det kan jeg regne ud at VS og andre ligesindede partier gør – at både mænd og kvinder skal have heltidsarbejde, for ellers kan de altså bare ikke gøre karriere, basta, eller også må man sætte alles arbejdstid ned, så er det undertrykkelse af det frie valg, og det står jeg i hvert fald ikke for.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

Jeg kunne godt have tænkt mig at være en flue på væggen i det konservative grupperum. Det kunne da have været interessant.

Jeg sagde, at talen var meget flot. Jeg sagde også, at arbejdsministerens og regeringens redegørelser var fyldt med mange rigtige ord, og at vi nu var kommet så vidt, at man på papiret måtte give udtryk for, at man ønskede ligestilling, men også aktiviteter, der fremmede ligestillingen, og det var hr. Helge Adam Møllers tale jo også fyldt med.

[Elisabeth Bruun Olesen]

Det, jeg sagde, var, at der er et svælg mellem de ønsker og de hensigter, man har, og den handling, der er penge til. Når der ikke er nogen penge eller meget få penge til alle de ting, man ønsker, så bliver det en masse ord uden realiteter bagved.

Jeg er da glad for, at man er nået så vidt i Det Konservative Folkeparti, at man har haft en lang diskussion om det, og at man på papiret har de rette synspunkter. Det er dog bedre, end hvis man også på papiret havde nogle synspunkter i stil med dem, Fremskridtspartiet har. Det er da godt, at man er nået så langt. Så er det næste skridt, hvordan man får sat handling af til det. Hvordan handler man uden for dette hus, men så sandelig også inde i dette hus, for ligestilling handler altså også om lovgivning? Det handler om vores arbejdsmarkedslovgivning, sociallovgivning og mange andre lovgivninger, og det er derfor, man også skal diskutere det i Folketinget.

Lilli Gyldenkilde (SF):

Jeg skal starte med at sige, at jeg er glad for, at arbejdsministeren er nået frem til salen. Vi har flere gange drøftet fleksibel arbejdstid, og det er da også en af de ting, jeg vil tage fat i igen, ikke mindst inspireret af hr. Helge Adam Møller. Man kan læse i Information torsdag den 15. januar 1987:

»Dansk Arbejdsgiverforening har udformet flere modeller for den fleksible arbejdstid, man ønsker indført for at kunne holde det kostbare maskineri i gang døgnet rundt. Frem for at operere med en 39 eller 35 timers arbejdsuge foretrækker arbejdsgiverne at tænke i hele året, forstået på den måde, at der f.eks. arbejdes 60-70 timer i højsæsonen - typisk om sommeren for byggefagenes vedkommende - for så at lægge ferierne om vinteren.«

Lad os gøre det tankeeksperiment, at vedkommende tømrersvend eller snedkersvend er gift med en ansat i en butik. De har det jo traditionelt sådan, at dér, hvor de har mest travlt, det er også en slags højsæson, det er omkring juletid, altså i vinterperioden, omkring nytårsudsalg, og hvad har vi. Så begynder man at kunne se, hvorledes den familie får vanskeligheder med at holde sommerferie sammen med børnene. Hvis det ene hold skal arbejde på den måde i sommerferien,

det skal bygningshåndværkeren, i blokke om sommeren, hvor det er nemt at komme til på arbejdsmarkedet, fordi vejret er godt, så kan han køre al sin arbejdstid af der og så gå ledig i den mørke tid. Omvendt er det for moderen i denne familie. Det bliver umuligt at være barn i den familie, sådan at man kan være sammen med sine voksne i de perioder, hvor man har brug for det.

Det kan ikke være rimeligt i vores samfund, at arbejdsgiverne alene skal bestemme, hvordan vi skal indrette vores tilværelse. Hvis Dansk Arbejdsgiverforening og regeringen og de borgerlige partier får mulighed for at få lagt den fleksible arbejdstid til rette, sådan som de har forestillet sig det, bliver det langt vanskeligere ikke alene at være kvinde, men også at være barn og have sine forældre omkring sig, og det kan vel ikke være meningen.

Hvis man har haft gode drøftelser af dette i den konservative gruppe, hvilket jeg da ikke skal afvise at man kan have haft, så ville jeg ønske, at arbejdsministeren havde været med i den drøftelse, sådan at han kunne konkretisere, om han er enig i, at den fleksible arbejdstid skal forstås sådan, som Dansk Arbejdsgiverforening forstår det. Hvis det ligger sådan, så tror jeg, at man lægger nogle vanskeligheder, nogle sten i vejen for, at kvinderne kan få en bedre tilværelse. Og det er jo meget det, der ligger, når vi taler om kvindernes ligestilling.

Vi har jo en ligelønslov i det her land. Dansk Arbejdsgiverforenings lønstatistik for 1986 blev offentliggjort her mellem jul og nytår, og vi havde god tid til at kigge på den. Det havde jeg i alt fald midt i al jule- og nytårshallojet. Der kunne man se, hvordan ligelønnen har det nu om dage. Kvinderne sækker agterud, og siden 1982 - man kan spørge sig selv, om det er tilfældigt, at det var, da den siddende regering kom til - er uligelønnen blevet forværret, sådan at kvinderne i snit set i forhold til faglærte mænd har 7 kr., næsten 8 kr. mindre i timen, hvor de, da denne regering kom til, havde 5 kr. mindre i timen. Jeg er bange for, at det ikke er tilfældigt.

Propos at vi har en ligelønslov, vil jeg godt spørge arbejdsministeren - når nu han er kommet, hvilket jeg takker for: hvad vil regeringen gøre? Hvad vil arbejdsministeren gøre i de her sammenhænge? Jeg ved godt,

[Lilli Gyldenkilde]

at vi har de såkaldt frie forhandlinger på arbejdsmarkedet, og mig bekendt er der ikke et eneste overenskomstresultat, der indtil nu er blevet offentliggjort, som har fortalt os, at nu er der virkelig tale om, at vi får indført ligeløn nogle steder. Det har såmænd slet ikke været forhandlet nogen steder. Til gengæld ved jeg godt, at i nogle områder bliver der lidt mere løft for de dårligst lønnede i forhold til tidligere, og det skal vi naturligvis sætte pris på, selv om det ikke skal være ret meget, fordi det er jo – nå, det er en anden sag. Jeg har ikke så meget taletid, så det skal jeg ikke rode mere i.

Jeg vil godt høre: kan vi, set i forhold til ligelønsloven, blive ved med at se på, at disse forskelle ikke udjævnes, men tværtimod bliver større og større? Kan det være rimeligt, når vi har en ligelønslov, der siger, at vi skal have samme løn for arbejde af samme værdi, at kvinderne stadig væk er dem, der sakker agterud i lønspørgsmålet?

Første næstformand (Knud Østergaard):

Jeg skal i stilfærdighed minde om forretningsordenens § 27, hvori det om citater hedder:

»Det skal klart fremgå af indlægget, hvornår citatet begynder, og hvornår det slutter.«

Ingerlise Koefoed (SF):

At fremme ligestillingen mellem mænd og kvinder er selvfølgelig til en vis grad en teknisk og et lovteknisk spørgsmål. Men det er også et spørgsmål om at ændre mænds og kvinders bevidsthed, så det bliver mere og mere naturligt at tænke kvinder ind i alle sammenhænge og ikke fortsat at tænke på kvindeligestilling som noget, der kræver positiv særbehandling.

I denne bevidstgørelsesfase har medierne en meget stor betydning. Det har de trykte medier, men det har naturligvis ikke mindst radio og tv. Kulturministeren gør i sin redegørelse opmærksom på, at Danmarks Radio har en status, der gør, at vi ikke kan stille krav til udsendelsesform og indhold, og det er godt nok. Men vi kan da i hvert fald herfra opfordre vores egne radiatorrådsmedlemmer og de radiatorrådsmedlemmer, som er folketingsmedlemmer, til at være opmærksom på spørgsmålet.

Når man f.eks. ikke kan få overbevist de herrer journalister ved tv-sporten om, at de om ikke andet må vise noget mere af kvindeliten, så kunne man vel sige, at så må man lave nogle prioriteringer, der gør, at man også får råd til at lave nogle magasinprogrammer om den idræt, som de fleste kvinder deltager i, som de fleste kvinder siger de er interesseret i at vide noget mere om og se noget mere om, og som er præcis det samme, som mange mænd er interesseret i og i hvert fald deltager i, nemlig hele breddeidrætten og hele børneidrætten. Det er blot ét eksempel på, hvordan man kunne lave medierne, sådan at de kvinder og piger, der ser på medierne, også havde noget at identificere sig med ved det, de ser.

Man kunne også tænke sig, at OBS-udsendelserne og mange andre udsendelser kunne gøre meget mere for at vise kvinder som vigtige i alle samfundssammenhænge og mænd som vigtige i nogle af de sammenhænge, de sjældent ses i, f.eks. mænd, der har barselsorlov, mænd, der passer børn, eller mænd, der har påtaget sig andre af de sociale opgaver, som man stadig væk traditionelt mest opfatter som kvindernes.

En anden vigtig side af bevidstgørelsen ligger i en indsamling af de erfaringer og den viden, som man har fra det arbejde, som kvindebevægelsen hidtil har gjort. Vi fik ved finanslovens vedtagelse her i Folketinget heldigvis gjort Kvindeforskningscenteret til en fast institution, der skal tage sig af kvindeforskningens biblioteks- og dokumentationsservice, vi fik flere penge til Kvindehistorisk Arkiv på Statsbiblioteket og dermed bedre håb om, at nogle arkivmuligheder kunne forbedres.

Det, som vi stadig væk ikke rigtig har fået, er et kvindekulturcenter, som kunne indsamle og derefter inspirere ud fra alle de erfaringer, der ligger fra kvindegræsrodkulturen i disse år. Derfor vil jeg herfra opfordre kulturministeren for første gang – og siden gøre det i form af et beslutningsforslag eller lignende – til på de årlige finanslove at prøve at få afsat en pulje til et center for kvindekultur, ligesom undervisningsministeren tidligere har fået afsat en pulje på 20 mill. kr., som forvaltes af Udviklingscentret for Folkeoplysning.

Centrets opgaver har vi foreløbig forestillet os skal være at indsamle og bearbejde erfaringer fra f.eks. kvindekurser, kvindekri-

[Ingerlise Koefoed]

secentre, kvindehøjskoler, kvindehuse, kvindefestivaler, kvindeølejre osv., at det skal optræde som en vigtig formidler imellem de mange græsrodder, som har gode ideer til kvindekulturelle projekter, men måske ikke har penge til at gennemføre dem for og måske ikke har nogen at snakke med om, hvordan man gennemfører dem, og så de myndigheder, som skal stå for uddeling af midler fra kvindekulturpuljen. Man kunne også forestille sig, at dette kvindekulturcenter – det skal måske hedde noget andet, men sådan omtaler jeg det altså for øjeblikket – måske på baggrund af indsamling af erfaringer fra de projekter, der får støtte, kunne udstikke retningslinjer for en eventuel fremtidig varig støtteovgivning på området.

Kvindebevægelsen var stærk i 1970'erne, som jeg sagde for, da jeg omtalte rødstrømperne, og den er stadig stærk. Men forholdene og bevægelsen har ændret sig, erfaringer og historie fra dengang og fra før rødstrømperne kunne nyttiggøres i dag og være med til at inspirere den ligestillingsdebat, som vi jo ikke får afsluttet her i dag, den debat, som fortsat vil foregå mellem mænd og kvinder om kønnenes ligestilling og lige rettigheder.

(Kort bemærkning)

Lilli Gyldenkilde (SF):

Da jeg jo kender forretningsordenens bestemmelser om, at man ikke må diskutere med formanden, har jeg ikke i sinde overhovedet at indlade mig på dette, men vil undskylde over for forsamlingen, at jeg glemte to små ord, nemlig »citat slut«. Og for at der ikke skal være misforståelser, skal jeg gentage, at det, som jeg læste op, var fra en artikel i Information torsdag den 15. januar 1987; artiklens overskrift er: »Fleksibel arbejdstid vil være en pestilens for familierne«, og citatet var af andet afsnit i anden spalte med undtagelse af de to sidste linjer. »Citat slut« skulle have været indføjat. Undskyld.

Jytte Andersen (S):

Kvinder i dag ønsker en lige og selvstændig placering på arbejdsmarkedet, vi ønsker fuldtidsarbejde, vi ønsker på lige fod at have indflydelse på tingene, vi ønsker på lige fod med mændene at have andel i et karrierefor-

løb. Med andre ord: kvinder er ikke den arbejdskraftreserve, som man kan hive ind og ud af arbejdsmarkedet. Derfor skal arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet geares efter kvindernes specielle kvalifikationer.

Vi ved, at udsigterne er dystre, vi ved, at opbremsningen i den offentlige sektor går mest ud over kvindearbejdspladser, og vi ved også, at den teknologiske udvikling skaber nye arbejdspladser, der stiller nogle kvalifikationskrav, som kvinder ikke har i dag.

Dertil kommer den provokation, som fru Lilli Gyldenkilde også har været inde på: at udviklingen i lønvilkårene går den helt forkerte vej. Situationen for Kvindeligt Arbejderforbunds medlemmer er i dag den, at kvinders løn i 1986 er 86,4 pct. af en gennemsnitsløn på det private arbejdsmarked. Det er 0,3 pct. lavere, end da vi fik ligelønsloven. Det er helt uacceptabelt, at arbejdsministerens bidrag til redegørelsen kun taler om at ville kigge på udviklingen og følge den nøje.

Situationen er altså den, at kvindernes krav om ligestilling og om ligestilling står i skærende modsætning til de muligheder, den teknologiske udvikling giver. Bevares, redegørelsen taler om mange forskellige initiativer. De er imponerende i antal, når man sådan stabler dem oven i hinanden, og der er heller ingen tvivl om, at der er mange både i arbejdsmarkedssystemet og i uddannelsessystemet, som med entusiasme går i gang med nye projekter, men problemet er, at de er for små, de er for begrænsede, de er ikke dækkende nok for den store gruppe af kvinder, der er i klemme.

Derfor efterlyser vi, som fru Helle Degn har gjort, det politiske signal, der skal give kvinder, unge såvel som voksne, et håb for fremtiden. Og her er det, vi foreslår en kvindegaranti for uddannelse og beskæftigelse. Det er nødvendigt af to grunde. Den ene grund er, at kvinder ved en kvindegaranti skal gives tiltro til deres egne muligheder, deres egne kvalifikationer.

Den anden er, at arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet skal ændres fundamentalt i deres strukturer. Arbejdets organisering skal undgå den dequalificering af kvinders arbejde, som følger af, at det er mænd, der tager sig af de kreative og planlæggende jobfunktioner, og det er kvinder, der tager sig af de mere automatiske arbejdsprocesser.

[Jytte Andersen]

Uddannelsessystemet skal ændres, så det bliver bredt i sit indhold, og det er lige præcis, hvad det ikke gør i øjeblikket; tværtimod går det den anden vej, det bliver mere og mere snævert i sit indhold, det bliver mere og mere erhvervsrettet.

Dertil kommer, at økonomiske, psykologiske og geografiske barrierer skal nedbrydes. Der er ikke alene tale om at prøve at påvirke kvinders valg individuelt. Det handler altså også om kollektivt at sætte ind i forhold til et arbejdsmarked, som i meget høj grad er præget af mændenes indstilling til tingene.

Det er kolossalt vigtigt, at de krav, som jeg her stiller til en anden organisering af arbejdet, synliggør, hvad kvinder kan, hvad kvinder er specielt gode til, hvilke særlige forudsætninger kvinder har for at løse f.eks. tekniske opgaver og opgaver omkring edb. Og her er der både tale om en kvindegaranti, om betalt frihed til uddannelse, om øgede uddannelsesmuligheder og om en demokratisering af arbejdslivet. Det er faktisk nødvendige elementer i det arbejde, der skal give kvinder fremtidshåb.

Derfor synes jeg, at det, vores ordfører, fru Helle Degn, har sagt om statsministerens redegørelse, kan bruges som bilag til en handlingsplan med en politisk målsætning på kvindernes vegne.

Mette Groes (S):

Det største problem i forbindelse med kvinders ligestilling på arbejdsmarkedet er naturligvis, om der er tilstrækkelige børnepasningsmuligheder. Jeg har derfor meget svært ved at forstå socialministeren, når hun i sit papir på side 9 skriver:

»Det forhold, at der flere steder er ventelister for børns optagelse i en daginstitution eller dagforanstaltning, har efter Socialministeriets opfattelse ikke noget med ligestilling at gøre.«

Jamen hvordan tror ministeren den kvinde har det, der går på arbejde og ved, at der ikke er betryggende opsigts med hendes børn? Hvordan tror ministeren den kvinde har det, som er arbejdsløs og får tilbudt et arbejde, men ikke kan tage imod det, fordi barnet ikke kan passes?

Det er da helt oplagt, at skal kvinden nogen sinde finde sin naturlige plads på ar-

bejdsmarkedet på lige fod med manden, skal børnepasningsproblemerne simpelt hen løses.

Ministeren skriver på side 10, at småbørnsforældre har brug for nedsat arbejdstid, og det er så sandt, som det er sagt. I sin børnepolitiske redegørelse foreslår hun, at kvinderne selv skal betale for deres arbejdstidsnedsættelse ud af det beløb på 5.000 kr. årligt, som de vil få i børnefamilieydelse. Det er en højst mærkværdig tanke. De penge skal bruges til tøj til børnene og til dækning af bare en brøkdel af, hvad det koster forældrene at have dem. Arbejdstidsforkortelsen er et overenskomstspørgsmål, og det skal bestemt ikke løses med hverken den ene eller den anden form for sociale tilskud.

På side 11 overvejer ministeren, hvorledes problemer i forbindelse med betalt frihed ved børns sygdom kan løses. Det behøver hun såmænd ikke overveje så nøje, hun kan se under punkt 7 på dagsordenen for i dag.

Og nu til kulturministeren. Der er i beslutningsforslaget om kvindeforskning en passus om, at der ved universiteter og højere læreanstalter skal opbygges databaser i kvindeforskning, eller som der står: »Der gives offentlig støtte til udbygning af kvindeforskningens informations-, dokumentations-, registrerings- og arkivvirksomhed.« Jeg vil spørge, hvordan det går med at indfri dette løfte.

Til sidst vil jeg bede statsministeren om at se på Dansk Kvindesamfunds henvendelse om, at der afsættes 300.000 kr. på finansloven til støtte for projekter og aktiviteter, der ønskes gennemført af kvindeorganisationer eller kvindegrupper uden for Danske Kvinders Nationalråds regi. Jeg ved godt, at regeringen allerede har afsat 300.000 kr. til Danske Kvinders Nationalråd, og det er også flot, men Dansk Kvindesamfund er landets ældste kvindeforening. Den har faktisk kæmpet i over 100 år for kvindernes ligestilling. Nu må I øve den retfærdighedshandling at støtte foreningen ordentligt som en ringe tak for det kæmpearbejde, den har udført i udvalg, kommissioner og råd.

Joanna Rønn (S):

Jeg vil koncentrere mig om justitsministerens bidrag til handlingsprogram for ligestilling mellem mænd og kvinder.

[Joanna Rønn]

Der findes et punkt om voldtægtsofre og incestofre. På tre linjer oplyses det, at justitsministeren har nedsat et udvalg, og hvem der er formand. Det kunne have været meget interessant at høre noget om, hvad der egentlig er sket i dette udvalg, der blev nedsat i marts 1983 – jeg gentager: i marts 1983.

Ud fra en ligestillingsvinkel må det punkt siges at være noget af det mest interessante og mest aktuelle i justitsministerens redegørelse. I radioen og aviserne omtales daglig episoder, hvor kvinder udsættes for vold og forfølges af tidligere ægtemænd og samlevende, også selv om der er givet polititilhold. Formentlig er de omtalte begivenheder kun toppen af isbjerget. Voldtægtsofres og voldstruede og voldsramte kvinders behandling er et meget alvorligt problem, der må ofres megen opmærksomhed.

Allerede i 1985 skrev jeg til justitsministeren og gjorde opmærksom på, at kvinder, der generes og trues med vold, oplever manglende retsbeskyttelse, afmagt, angst og usikkerhed. Jeg bad justitsministeren om en detaljeret redegørelse for politiets arbejdsmetoder og praksis ved behandlingen af sager, hvor der blev anmodet om polititilhold, og sager om overtrædelse af disse. Samtidig ønskede jeg oplyst, hvornår der iværksættes sanktioner og da hvilke, når et tilhold overtrædes. Socialdemokratiet ønskede at få disse spørgsmål belyst grundigt, fordi vi gerne ville overveje, hvilke initiativer der skulle tages for at styrke retssikkerheden og beskyttelsen af de truede.

Ministeren gav mig ret i, at der var tale om en vigtig problemstilling, og oplyste i sit svar for over et år siden, at spørgsmålet om behovet for at gennemføre ændringer i lovgivningen på dette område for tiden overvejedes i Justitsministeriets udvalg vedrørende behandling af voldtægtssager m.v.

Jeg fulgte sagen op i retsudvalget og spurgte bl.a. om, hvornår udvalgsarbejdet kunne forventes afsluttet. Jeg fik det svar, at udvalget skulle afgive betænkning i løbet af efteråret 1986. Jeg havde derfor forventet, at der i denne handlingsplan var skitseret nogle forslag til, hvilke ændringer der er brug for. Skal der foretages ændringer i lovgivningen eller den administrative praksis? Skal der oprettes krisecentre for mænd? Skal der tilbydes psykologisk og psykiatrisk støtte til de implicerede parter?

Det er min opfattelse, at det haster med en indsats på dette område, og jeg håber, at vi snart får det til debat.

Erling Olsen (S):

Når denne debat er overstået, er det vigtigt, at staten som arbejdsgiver tager yderligere initiativer, sådan at vi kan komme målet et par skridt nærmere. Her vil jeg godt nævne tre punkter:

For det første var fru Lone Dybkjær inde på, at man under Finansministeriet på finansloven kunne oprette en konto, som kunne bruges til at afholde udgifter i forbindelse med vikardækning under barselorlov. Det ligger helt på linje med, hvad vi i Socialdemokratiet har fremsat forslag om, og jeg mener, at den tanke bør støttes kraftigt.

Når vi taler om orlov, sker der jo ofte det i praksis, at en orlov, som en kvinde har taget, betragtes som et karrierebrud. Jeg tror, det er meget vigtigt i det videre arbejde at nå frem til den indstilling, at en sådan orlov ikke betragtes som et karrierebrud.

Og endelig mener jeg, det er meget vigtigt i uddannelsesarbejdet at sørge for, at de kvindelige medarbejdere rundt omkring i styrelserne også reelt får mulighed for at deltage i videreuddannelse.

På disse punkter så jeg meget gerne, at finansministeren tog nogle initiativer.

Alice Brask (KF):

Der er fokuseret på, hvordan danske kvinder har det i dag. Også FN, hvor man fokuserer på kvinder over hele Jorden, har været nævnt. Jeg synes, der også er grund til at hæfte sig ved de problemer, skandinaviske kvinder taler med hinanden om. Og her vil jeg minde om den nordiske kvindekonference, der skal afholdes i 1988, og som jeg mener må blive et vægtigt led i den evaluering, man hele tiden må foretage af det problem, vi har med at gøre her.

Når jeg mener, den konference er så vigtig, så er det, fordi de problemer, som danske kvinder og andre skandinaviske kvinder har i deres hverdag, vil mange kvinder i en del lande få om nogle få år. Derfor vil der blive fokuseret fra udlandet på det, der foregår blandt de skandinaviske kvinder, men især på, hvad der foregår på denne kvindekonference i 1988. Jeg vil håbe, at konferen-

[Alice Brask]

cen til den tid indgår som en evaluering undervejs.

Vi må hele tiden få blanket af, hvor langt vi er nået, og hvilke problemer der stadig står tilbage at løse, og så løbende lave handlingsprogrammer om, hvad vi kan gøre for at forbedre kvinders stilling.

(Kort bemærkning).

Helle Degn (S):

En bemærkning som opfølgning af fru Ingerlise Koefoeds indsats for at gøre opmærksom på mediernes omtale af kvinder f.eks. inden for sportsområdet. Jeg synes også, at Folketingets medlemmer skal være opmærksom på, at bl.a. de kvindelige repræsentanter herfra, som har sæde i Radiorådet, for nylig under den temadebat, man havde i Danmarks Radio om at skabe lige vilkår i institutionen, faktisk pegede på behovet for – ikke alene på sportsområdet, men generelt på nyhedsområdet – at vi får en bedre dækning.

Jeg kan referere fra en ordveksling, hvor generaldirektør Hans 'Jørgen' Jensen sagde: jamen kvinderne kan jo ikke gøre krav på, at vi nu skal lave om på virkeligheden.

Det er faktisk heller ikke det, vi beder om. Men vi har lagt mærke til – og det er nok en meget nøgtern beskrivelse – at hver aften, når man er færdig med tv-avisen, slutter man med at sige: »Det var så, hvad vi valgte at bringe af virkeligheden.« Her er det bare, at kvinder siger: svingdørs- og gammelmandsdiplomatiet er forbi nu. Kvinder ønsker reelle informationer om samfundsmæssige konsekvenser af de beslutninger, der bliver truffet, også for kvinder.

Når vi er færdige med denne debat, vil det forhåbentlig også stå tilbage, at vi er færdige med den debat, som starter med Adam og Eva. Virkeligheden gør kvinder til resultat- og handlingsorienterede nu, og derfor kan man glæde sig over, at den proces, som er sat i gang med handlingsplanen, vil give resultater.

Statsministeren (Poul Schlüter):

Må jeg takke for ordførernes og andre medlemmers indlæg under denne debat.

Det er jo helt tydeligt, at vi i dag beskæftiger os med et emne, som skaber meget engagement. Jeg synes, det har været fuldt berettiget, at mange ordførere – hver med sit tone-

fald – har givet udtryk for utålmodighed: vi ønsker resultater, det er ikke nok med tale-måder, vi må formulere præcise mål, og vi må søge at kontrollere, at vi også når dem.

Dette her er jo dels en sag om beslutninger, om lovgivning og om nogle formalia, som også skal være i orden. Og dér blev der for resten begyndt tidligt. Enkelte medlemmer har fundet det uberettiget, at Folketinget overhovedet beskæftiger sig med ligestillingsproblemer. Jeg må minde om, at så tidligt som i 1921 besluttede den daværende rigsdag ved lov nr. 100 af 4. marts principielt at indføre legal ligestilling mellem kvinder og mænd ved besættelse af offentlige stillinger.

Det har skam spillet en rolle. Det var et princip, som blev slået fast. Og det var vel et naturligt sted at begynde med offentlige stillinger. Det var også rigtigt, synes jeg, at gøre det med en lovregel.

Der er også andet, som kan nås gennem lovregler, og vi har jo vedtaget lovregler senere. Men formalia er ikke det eneste, som er vigtigt. Det er også vigtigt med en holdningsændring alle vegne ude i samfundet, på arbejdspladserne, i organisationerne, og sådan en holdningsændring kan man ikke instituere fra den ene dag til den anden; den kræver en modningstid. Men jeg tror, vi alle ønsker, at det skal gå hurtigt.

Den forhandling, vi fører i dag, har jo udgangspunkt i kvindekonferencen i Nairobi. Den 26. februar 1985 vedtog Folketinget dagsordenen, som pålagde regeringen – og jeg synes, det var vældig berettiget – inden den 1. januar 1987 at fremlægge en national handlingsplan for arbejdet med ligestilling. Den handlingsplan afgav regeringen til Folketinget den 4. december 1986, og nu har vi debatten.

Jeg tror, vi på mange måder greb det rigtigt an med forarbejdet til den danske handlingsplan. Det skete jo på den måde, at hvert ministerium gennemgik sit forretningsområde set i ligestillingsmæssig belysning og foreslog aktiviteter, som kunne føre til målene. Derfor har vi fået, synes jeg, en handlingsplan, som er meget bred, og den omfatter alle ministerier.

Det er den første handlingsplan. Vi kan vel fastslå, at de allervigtigste sider af ligestillingsarbejdet foregår inden for Arbejdsministeriets og Undervisningsministeriets områder.

[Statsministeren]

Det centrale ligestillingsproblem på arbejdsmarkedet er den forholdsvis høje kvindearbejdsløshed. Tendensen, som vi har mærket nogle år – det skal jeg vende tilbage til – er, at en stadig større del af arbejdsløsheden bæres af den kvindelige arbejdskraft. De konkrete initiativer for ligestilling på Arbejdsministeriets områder satser derfor på at styrke kvinders muligheder for at komme i beskæftigelse, også i hidtil mandsdominerede fag, og sigter mod en vejledning og en arbejdsformidling, der kan hjælpe kvinderne til at finde frem til den rigtige uddannelse og beskæftigelse.

I Undervisningsministeriet satser man særlig på at få flere piger og kvinder i beskæftigelsesfag. Undervisningsministeriet har forelagt en lang række forslag til, hvad man kan iværksætte på undervisningsområdet, for at ligestilling i uddannelsessystemet og senere hen i arbejdslivet kan opnås. Det er jo en forudsætning herfor, at undervisningen gennemføres for piger og drenge – og det er ikke mindst folkeskolens opgave – uden kønsrollefordomme; men de sidder der, og det tager nogen tid at få dem udryddet. Men det er naturligt at gøre i vore dages samfund.

Et spørgsmål, alle ministerier har udtalt sig om – og det har også været berørt af flere ordførere i dag – er de interne personaleforhold set i relation til ligestilling, ikke mindst hos det offentlige. Vi kan hurtigt konstatere, at kvinder ikke placeres som chefer i samme omfang som mænd, også uanset at de har samme uddannelse. Og vi kan også fastslå, at mænd og kvinder endnu mest varetager de traditionelle job, kvinder i en række socialfag eller som kontorfunktionærer, mens teknikere, håndværkere, postbude og politibetjente – for nu at nævne nogle meget forskellige områder – overvejende er mænd, og at mange kvinder er deltidsansatte.

Det er vigtigt, at ministerierne bidrager personalepolitisk til at få sat gang i udviklingen, og derfor er det hensigten, at samarbejdsudvalgene skal inddrages i dette arbejde. Det er også tanken, at der i statens institutioner skal indføres ligestillingsudvalg, og at hvert ministerium skal oprette en arbejdsgruppe, som skal varetage ligestillingsspørgsmål inden for ministeriets område.

Det er altså en løbende proces, der nu for alvor skal startes, som vi alle skal bidrage til på alle niveauer også på områder, hvor den

endnu kun har form af overvejelser eller en ny bevidsthed. Det er også vigtigt, som nogle ordførere har fremhævet, at kommuner og amter fremover indgår aktivt i hele denne proces.

Inden jeg forsøger at sammenfatte mit indtryk og min reaktion på ordførernes taler, vil jeg godt henvende mig til flere medlemmer, som har haft ordet. Fru Mette Groes refererede til den bevilling, som nu er ydet til Danske Kvinders Nationalråd, og spurgte, om ikke der kan blive tale om en tilsvarende bevilling til Dansk Kvindesamfund, som jo unægtelig har gjort en betydningsfuld indsats på disse områder. Det er en tanke, jeg vil notere mig; jeg synes, det er rigtigst af mig at sige, at jeg ikke er klædt på til at afgøre sagen i dag her fra talerstolen.

Fru Joanna Rønn skildrede i et meget berettiget og også fortræffeligt formet indlæg det store samfundsproblem, som er forbundet med vold mod kvinder, herunder voldtægt. Det er et væsentligt samfundsproblem, og jeg synes, det ville være godt, om der kunne blive anledning til at drøfte disse problemer, og hvor vi står i dag, i et samråd med justitsministeren.

Hr. Erling Olsen havde et indlæg – som jeg også synes var fuldt berettiget – hvor han understregede betydningen af, at fødsler og barselorlov ikke kommer til at sinke kvinder i et almindeligt karriereforløb. Det har jeg også noteret mig. Jeg kan da for resten nævne, at finansministeren under hr. Erling Olsens indlæg hviskede til mig, at der da var det eksempel fra hans eget område for nylig, at han havde haft lejlighed til at udnævne en gravid kvindelig kontorchef. Men det er ikke sikkert, det er så almindeligt, som det burde være.

Hvis jeg skal forsøge en foreløbig konklusion, er det, at der er nogle ting, vi i fællesskab må kunne slå fast.

For det første, at når det kommer til stykket, så er uddannelse nok en af de vigtigste forudsætninger for at udjævne den skæve kønsfordeling af arbejdsløsheden. Hvorfor? Fordi tallene fortæller os, at kvinder har et uddannelsesmæssigt efterslæb. F.eks. udgør kvinderne 50 pct. af de ufaglærte arbejdere, men kun 6,7 pct. af de faglærte. Det er noget at sætte fokus på. Arbejdsministeriet agter da også ifølge sin handlingsplan at tilrettelægge et særligt uddannelsesprogram for kvinder.

[Statsministeren]

For det andet: vi har en skæv lønudvikling for kvinder og mænd, og dette har lige-lønsloven ikke kunnet reparere tilstrækkeligt på. Hvorfor? Ligelønsloven forbyder naturligvis lønmæssig forskelsbehandling på grund af køn. En arbejdsgiver, der har ansat mænd og kvinder, har derfor pligt til at yde dem lige løn for samme arbejde eller for arbejde, der tillægges samme værdi. Vist så. Men loven forbyder selvfølgelig ikke lønmæssig forskelsbehandling mellem forskellige brancher, og det, vi kan konstatere, er altså, at mange kvinder – for mange – befinder sig i den nederste del af jobpyramiden i de traditionelle lavtlønsområder, hvor der måske også i disse år er en ringe økonomisk vækst. Det kan ligelønsloven nok ikke bruges til at ændre på, og derfor må vi i høj grad arbejde for at få kvinder til også at vælge mere utraditionelle job og uddannelser, således at udtrykket »kvindeløn« ikke bliver det samme som lav løn. Det tror jeg er meget vigtigt.

I dag er det således, at det på overenskomstområderne er de fagretlige instanser, der skal vurdere, om der er tale om en overtrædelse af overenskomsternes ligelønsbestemmelse. En egentlig kontrolinstans ud over fagbevægelsen selv er nok ikke let at skabe. Der er andre lande, som har jobkvalifikationssystemer, hvor alle stillinger bliver vurderet og indpasset i en samlet helhed. Jeg ved ikke, om det har løst problemerne i de lande, men jeg ved i al fald, at arbejdsmarkedet herhjemme ikke rigtig er tilhænger af jobklassifikation. Men man kunne vel tænke sig, at Ligestillingsrådet i fremtiden fik noget bedre mulighed for at følge udviklingen omkring ligelønnen, selv om vi ikke på nogen måde vil bryde ind i de fagretlige systemer.

Kvindens og mænds valg af forskellige fag og uddannelser betyder altså en forskel i løn. Men det, der er så utilfredsstillende, er, at kvinder og mænd med samme uddannelsesbaggrund ofte ikke lønnes ens. For sådan er det tit. Mange kvinder uden uddannelse aflønnes betydelig lavere end mange mænd uden uddannelse. Flere kvinder end mænd har ingen erhvervsuddannelse. Flere kvinder end mænd har en kort uddannelse. De to køns placering på arbejdsmarkedet er forskellig. Flere kvinder end mænd er i underordnede job. Vi ved, at ca. 75 pct. af kvinderne har underordnede job, mens det samme kun gælder for 60 pct. af mændene.

Kvinderne ønsker ligestilling. Mændene og alle instanser, politiske og organisatoriske, bør hjælpe til med det. Det er altså efter min opfattelse vigtigt, at kvinderne spreder sig over større dele af arbejdsmarkedet over til de områder, hvor lønnen er højere og fremtidsudsigterne ifølge prognoserne forholdsvis gode.

Flere ordførere har beskæftiget sig med den forholdsvis høje kvindearbejdsledsløshed, og det er også et vigtigt tema at sætte fokus på, men vi skal dog heller ikke forbyde, at kvindearbejdsledsløsheden rent faktisk har været faldende i de sidste år. I forhold til arbejdsstyrken er den faldet fra 11,7 pct. for få år siden, i 1984, til 10,6 pct. i 1986, og antalmæssigt vil det sige, at ledigheden for kvinder er faldet fra 146.000 til 130.000.

Men så kommer selvfølgelig det ømme punkt, nemlig at kvinderne samtidig har øget andelen af den samlede ledighed. I den forbindelse vil jeg nævne en ting, som vi skal følge meget opmærksomt, og det er, at forløbet igennem 1986 peger på, at den udvikling nu er ved at vende. Der har været nogle år med en forholdsvis højere kvindearbejdsledsløshed, end vi kendte i gamle dage, og 1986-forløbet tyder på, at det er ved at vende, for i modsætning til 1984 og 1985 er kvindernes andel af ledigheden gradvis aftagende igennem 1986. Det er lovende, og det skulle naturligvis helst fortsætte.

Fru Ebba Strange spurgte, hvordan vi nu kan sikre, at vi når målene. Det skal vi vel prøve på mange måder. De politiske partier vil følge arbejdet. Ligestillingsrådet og dets sekretariat kan og skal følge arbejdet og checke, om vi nu når de mål, som er stillet op, og vi har den særlige konsulent i Statsministeriet, som også skal deltage i dette stykke arbejde. Det skal naturligvis også alle ministerier, og det fremgår af handlingsplanen, at hvert enkelt ministerium i de kommende år nu på sit felt skal følge nøje, om vi når målene tilstrækkelig hurtigt.

Jeg synes, det har været en inspirerende og en nyttig debat. Der har godt nok været ting, partierne har været uenige om, men der har sandelig også været nogle væsentlige hovedlinjer, som jeg mener jeg tør fastslå at næsten alle partier har samlet sig omkring. Det er et godt tegn, og jeg håber, at handlingsplanens mange mål vil blive realiseret i den kommende tid.

(Kort bemærkning).

Jytte Andersen (S):

Der er jo nogle, der har svært ved at få øje på de mål, som statsministeren afsluttede sin svarreplik med.

Det, der kalder mig herop, er, at jeg kunne fornemme på statsministeren, at han var meget opmærksom på den forpligtelse, der ligger for regeringen som offentlig arbejdsgiver. Jeg forstod også på statsministeren, at man var opmærksom på, at den skævhed, der er i personalegruppen inden for den offentlige sektor lå statsministeren meget på sinde. Jeg vil godt spørge helt konkret, hvordan man har tænkt sig at organisere disse ting.

Af arbejdsministerens bidrag fremgår det, at man bl.a. forsøger at inddrage spørgsmålet om de kønsmæssige skævheder i chefgruppen i det såkaldte koncernprojekt. Jeg er bekendt med, at der i forbindelse med det projekt er nedsat nogle arbejdsgrupper, og jeg er også bekendt med, at i de arbejdsgrupper sidder der chefer for styrelserne og direktoraterne, som kun er mænd. Det er muligt, at det er forkerte oplysninger, jeg har, men kan statsministeren bekræfte eller afkræfte, at de grupper, som skal følge de i øvrigt nydelige formuleringer op, som statsministeren havde på dette område, alene er mænd? Og hvis statsministeren kan bekræfte det, vil statsministeren så forsøge at ændre den sammensætning, så der dog kan komme en smule konkret ud af den debat, vi har haft i dag?

(Kort bemærkning).

Joanna Rønn (S):

Jeg vil lige benytte lejligheden til at takke statsministeren for tilsagnet om at gøre en indsats for de voldsramte kvinder. Jeg tager regeringens tilsagn som udtryk for, at man også er parat til at handle på baggrund af drøftelser af den rapport, der nu snart må forventes at foreligge.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

Statsministeren sagde, at uddannelse er en af de vigtigste forudsætninger for kvinders reelle ligestilling, og at der skulle gøres noget ved kvinders uddannelsesmæssige efterslæb, og det skulle arbejdsministeren sørge for.

Jeg er helt enig med statsministeren i det synspunkt, at der skal gøres noget ved kvinders uddannelsesefterslæb, men jeg vil gerne spørge statsministeren eller måske arbejdsministeren, som er her nu, om, hvor pengene hertil er afsat.

Som jeg sagde før, har arbejdsministeren tidligere sagt, at han var meget enig med VS i, at der skulle være forsøgsordninger med tværgående uddannelser for arbejdsløse kvinder, men at vores forslag for så vidt var så inderlig overflødig, fordi det havde han jo allerede selv tænkt på og allerede selv afsat penge til.

Se, nu har vi spurgt arbejdsministeren, og vi har i et svar fået at vide, at der i 1987 ikke er flere penge på Arbejdsministeriets forsøgsbevillingskonto til finansiering af eksterne forsøgsprojekter, og man har oplyst, at der i alt er bevilget 450.000 kr. til forsøg inden for arbejdsmarkedsuddannelserne. Det er selvfølgelig bedre end 0, men hvordan skal de intentioner, som statsministeren kom frem med, kunne virkeliggøres inden for denne ramme? Eller er der nogle flere penge et eller andet sted, som vi bare ikke kender til? Det har vi spurgt om, men vi mangler svaret endnu.

(Kort bemærkning).

Tove Lindbo Larsen (S):

Statsministeren beskæftigede sig naturligt meget med kvindearbejdsløsheden. Nu er industriministeren desværre ikke til stede, men jeg har læst det svar, som industriministeren har givet til Nairobiudvalget, og jeg må sige, det er lidt spinkelt, hvilke initiativer man har på det område. Jeg kan pege på, at man i Sverige på egnsudviklingsstøtteområdet har forsøgt at tage særligt hensyn til de områder, der kunne beskæftige kvinder. Derfor ville det være ønskeligt, om man fra den danske regerings side kunne gøre noget tilsvarende.

Den anden ting, jeg vil pege på, er de projekter på Teknologisk Instituts iværksætterafdeling, hvor man især beskæftiger sig med de kvindelige iværksættere og prøver at hjælpe dem bedst muligt. Der er et par projekter på bordet, og mit spørgsmål skal munde ud i, om regeringen vil følge fremtidige projekter nøje og i givet fald få dem formuleret på en

[Tove Lindbo Larsen]

sådan måde, at de tilgodeser de ligestillingsprincipper, som vi diskuterer i dag.

Arbejdsministeren (Henning Dyremose):

Den kvindelige chef fra Arbejdsministeriet og de to kvindelige medarbejdere fra Arbejdsministeriet, som er til stede i embedsmandslogen i dag, har netop over for mig bekræftet, at de oplysninger, som fru Jytte Andersen har om bemandingen af de udvalg, der arbejder med ligestilling i Arbejdsministeriet, er forkerte. Vi vil da gerne ved en anden lejlighed oplyse fru Jytte Andersen om den faktiske sammensætning af udvalgene, men oplysningerne kan altså ikke bekræftes.

Så vil jeg godt sige til fru Elisabeth Bruun Olesen, at der er behov for at skelne mellem de midler, der bliver afsat på det centrale niveau til forskningsvirksomhed og til forsøgsvirksomhed. Jeg har her en meget lang liste over forskningsprojekter vedrørende kvindernes tilknytning til arbejdsmarkedet og ligestillingsproblematikken og om forsøgsvirksomhed, der er finansieret fra centralt hold, men det lyder, som om fru Elisabeth Bruun Olesen overser den i øvrigt udmærkede kendsgerning, at vores arbejdsmarkedsuddannelsessystem er og skal være decentralt. Det vil sige, at der inden for rammerne af bevillingerne til arbejdsmarkedsuddannelserne ude på de enkelte skoler og ude på de enkelte institutioner er plads til og bliver gennemført en lang, lang række af aktiviteter med henblik på netop at sikre, at kvinderne får en uddannelse, der placerer dem stærkt og konstruktivt og godt på arbejdsmarkedet.

Disse forsøg, disse decentrale indsatser, vil vi forstærke og arbejde videre med, men vi vil sandelig gøre det i respekt for, at vi har nogle styringsorganer, hvor vi har arbejdsmarkedets parter med os i styringen. Vi vil respektere, at det er en indsats, vi skal gøre i fællesskab mellem arbejdsmarkedets parter og det offentlige system med henblik på, at kvinderne gennem uddannelse får en reel og vedvarende og systematisk ligestilling med mændene på arbejdsmarkedet.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Bruun Olesen (VS):

Jeg er godt klar over, at der er forskel på de penge, man afsætter centralt til forskning og forsøgsudvikling i Arbejdsministeriets re-

gi, og det, der foregår decentralt, men jeg kunne af arbejdsministerens besvarelse ikke umiddelbart fatte, om der var flere penge målrettet sat af. Vil det sige, at tingene altså decentraliseres?

Så siger arbejdsministeren for så vidt også nu, at det bestemmer man et hundrede procent selv decentralt. Det betyder så, at f.eks. Specialarbejderskolen for Århus og Omegn ikke har kunnet køre videre med det projekt, den har haft på jern- og teknologiområdet for arbejdsløse kvinder. Jeg vil nemlig ikke sige, at man indskrænker, men man udvider jo i øjeblikket på specialarbejderskolerne på den måde, at man skal have flere virksomhedstilpassede kurser, og det vil sige, at der bliver mindre til forsøgsvirksomhed på dette område.

Er det, arbejdsministeren siger, i virkeligheden, at Specialarbejderskolen i Århus har foretaget en forkert prioritering, således at det er Specialarbejderskolen i Århus' egen skyld, at Specialarbejderskolen ikke kan køre videre med projektet, og derfor vil ministeren under ingen omstændigheder give den nødvendige særbevilling for at køre videre med det?

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Denne gang skal jeg nok lade være med at citere nogetsteds fra.

Jeg ville have spurgt om det samme, som fru Elisabeth Bruun Olesen spurgte om. Jeg står med et udklip om det og håber, at vi får et svar af arbejdsministeren, som vi kan bruge til noget.

Når jeg går herop alligevel, så er det, fordi det er ubærligt at blive siddende, når man har lyttet til statsministerens smukke ord og gentagne ord om, at et af de helt store problemer, vi har, det er, at kvinderne går i de fag, som er dårligt lønede pr. tradition, og derfor må der gøres en særindsats for dem, og at et af de allerstørste problemer, vi har, det er arbejdsløsheden, og at vi alle ved, der må uddannelse til, for at alle de kvinder, der går arbejdsløse, kan komme over i nogle andre fag, og at arbejdsministeren siger, at vi jo godt alle sammen ved, at de penge, der bliver sat af til arbejdsmarkedsuddannelser, det er noget, der foregår decentralt. Der må jo være lidt mere substans bag ordene end blot

[Lilli Gyldenkilde]

det at henvise til, at det foregår decentralt og man ikke kan få sat nogen penge af til det.

Når vi alle sammen er fuldstændig enige om, hvor de største problemer ligger, er det derfor interessant at høre, om der ud af det kunne komme, at der bliver sat nogle ekstraordinære midler af. For det bliver nødvendigt, ikke mindst fordi specialarbejderskolerne – og det er jo dér, de kvinder, vi taler om, bliver uddannet – i øjeblikket laver kurser, som er bestillingskurser fra virksomhederne. De bliver puttet ind, fordi der, rigtigt nok, også er arbejdspladser i dem, så derfor er det vigtigt og rigtigt, at man gør det, men det må jo ikke betyde, at der til gengæld ikke kan blive tale om, at kurser, som er påbegyndt, og hvor man er midt i et forløb, ikke kan komme til at fortsætte. Det er jo helt grotesk, ikke mindst når man har hørt på alle de smukke ord, der er blevet sagt her i dag.

Arbejdsministeren (Henning Dyremose):

Det er godt, at folketingsmedlemmerne følger livligt med i den lokale debat om uddannelserne, for det er med til at give en god og konstruktiv drøftelse.

Det ligger sådan, at sagen vedrørende Århus ikke var færdigforhandlet den 15. januar. Jeg har netop nu modtaget et notat om, at det på nuværende tidspunkt ikke har været muligt at indprioritere dette nye, tredje projektforsøg i aktiviteterne på Specialarbejderskolen i Århus. Det vil jeg nu gå hjem og se på om vi kan gøre noget ved, men jeg vil ikke herfra love, at vi gør noget ved det, for jeg respekterer det decentrale system. Jeg respekterer, at vi har nogle lokale organer, der er med i prioriteringen af de forskellige projekter, og det håber jeg også at Folketingets flertal gør, for det er faktisk den måde, arbejdsmarkedets parter, lønmodtagersiden såvel som arbejdsgiversiden, får medindflydelse og medansvar for udviklingen på. Men jeg vil kigge på sagen.

Ebba Strange (SF):

Det var meget lidt svar, jeg fik på mine spørgsmål. De var også mere rettet til undersyningsministeren og indenrigsministeren, men det kunne jo godt være, at statsministeren også kunne have svaret på dem. Nu må vi så gå videre med dem på anden vis. Det er lidt ærgerligt, for det lader jo til, at når

der er en minister til stede, kan man få nogle af tingene klaret op med det samme, og det ville have været meget rart, hvis vi også havde kunnet det på nogle andre områder.

Jeg synes – hvis jeg må gentage – at statsministerens svar bar noget præg af det, der står i redegørelsen, og hvordan vi så kommer videre med de spørgsmål, vi har stillet, bliver så op til os selv. Det synes jeg er lidt ærgerligt. Jeg kunne godt have tænkt mig at få mere ud af det.

Men i forlængelse af denne debat, og også fordi arbejdsministeren er her endnu, vil jeg gerne sige, at det er jo rigtigt, som statsministeren siger, at ligelønsloven ikke forhindrer, at der er lønforskelle inden for de forskellige brancher. Det er helt sandt.

Det, jeg spekulerer på, er, om man kunne forestille sig, at Arbejdsministeriet deltog i, tog initiativ til, indledte forhandlinger med fagbevægelsen og arbejdsgiverne om, hvorvidt vurderingen af de enkelte fags lønmæssige værdi er rigtig.

Der skete jo noget spændende, da Danmark skulle bøje sig for det EF-direktiv, hvorefter det ikke mere skulle hedde »lige løn for lige arbejde«, men også »lige løn for arbejde af samme værdi«, og mit indtryk er, at vi jokker så meget rundt i gamle traditioner om, hvilken værdi arbejdet har, at vi bare holder fast ved det. Det er selvfølgelig arbejdsmarkedets parter først og fremmest, det ved jeg godt, men det kunne jo være, at Arbejdsministeriet også havde et vist ansvar, da det nu er en lov, der er vedtaget her i huset.

Er det givet, at det arbejde, kvinderne udfører som kvindearbejde – jeg tænker ikke på kvinder i mandefag, jeg tænker på kvindefagene – til tid og evighed lønmæssigt skal være vurderet lavere end mandefagene? Det er jo en del af problemet. Jeg vil gerne spørge, om det overhovedet er noget, man beskæftiger sig med i Arbejdsministeriet, eller man helt overlader det til arbejdsmarkedets parter.

Statsministeren (Poul Schlüter):

Jeg forstår godt, at fru Ebba Strange rejser spørgsmålet om ligeløn og spørger, om det ikke er et område, ministerierne og i særlig grad Arbejdsministeriet burde gribe ind i og tage initiativ på. Jo, men på den anden side er det jo et hovedprincip, at sådanne anlig-

[Statsministeren]

gender er overenskomststof og er overladt til arbejdsmarkedets parter. Jeg tror, vi skal være meget varsomme og passe vældigt på med ikke at forstyrre det system, som jo da i reglen arbejder så udmærket.

Må jeg sige til fru Tove Lindbo Larsen, at det ikke er så mærkeligt, at der nu om stunder i en handlingsplan for ligestilling ikke er så mange bidrag fra Industriministeriet. Det har sin forklaring i, at hvor Industriministeriet i gamle dage havde meget at gøre med alle erhvervsuddannelserne, så er der praktisk talt ikke noget tilbage nu, undtagen vist maskinister og måske styrmænd. Alle de uddannelser, som har med erhvervslivet at gøre, varetages i dag af enten Undervisningsministeriet eller Arbejdsministeriet.

Jeg er enig med fru Jytte Andersen i, at regeringen har en særlig forpligtelse som offentlig arbejdsgiver, når det drejer sig om ligestillingsspørgsmålene. Jeg kommer til at tænke på, at der et sted i handlingsplanen står følgende: »DSB vil opfordre kvalificerede kvinder til at søge leder- og chefstillinger.«

Da jeg læste den bemærkning, studsede jeg en lille smule. I går eller i forgårs læste jeg i en avis, at der var nogle banker og sparekasser, som havde konstateret, at ca. 70 pct. af deres elever i år var piger. Og så var der en udtalelse af bank- og sparekassefolk, som gik på, at det var de evig glade for; de vil gerne have pigerne, fordi de har erfaring for, at pigerne er dygtige, gode medarbejdere. Men, sagde så pengeinstitutfolkene, det er vores erfaring, at der ikke er så mange piger, som senere søger leder- og chefstillinger. Jeg ved ikke, om det er rigtigt, det kan jeg ikke dømme om, men jeg synes, det er værd at hæfte sig ved.

Jeg er ikke i tvivl om, at kvinder ofte forbigås, men jeg tror også, det er rigtigt, at kvinder endnu ikke er helt så pågående og ambitiøse eller aggressive som mændene, når det drejer sig om at søge advancement. Det er også et spørgsmål om holdningsændring, og ofte er det måske begrundet med, at kvinderne, fordi de har opgaverne i forhold til børn osv., har svært ved at frigøre det overskud af kraft, som skal til, hvis man vil bestride en lederstilling.

Men jeg tror, der er et samfundsproblem forbundet med, at kvinder formentlig endnu ikke er så offensive i at søge advancement,

chefstillinger, lederstillinger, som mændene. Det er måske et holdningsmæssigt eller psykisk præget problem, som vi også skal være opmærksom på. Vi skal opfordre til, vi skal inspirere til, at flere kvinder søger ledende stillinger, og det skal nok komme, for nu er det begyndt.

Hermed sluttede forhandlingen.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) *Forespørgsel nr. F 14:*

Forespørgsel til statsministeren:

»Hvilke konkrete initiativer agter regeringen at tage på baggrund af den handlingsplan for ligestilling mellem kvinder og mænd, som Folketinget og kvindekonferencen i Nairobi opfordrede regeringen til at fremlægge?«

Af Helle Degn (S) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 4/12 86. Fremme af forespørgslen vedtaget 11/12 86).

Begrundelse

Helle Degn (S):

Forespørgslen til statsministeren er stillet for at give Folketinget lejlighed til på baggrund af statsministerens redegørelse at træffe beslutning om, på hvilken måde handlingsplanarbejdet skal følges op.

Som det har kunnet høres under redegørelsesdebatten, er der bred interesse for at nå nogle resultater i retning af mere lige vilkår for kvinder og mænd, både nationalt og internationalt. Derfor vil det selvfølgelig være af interesse at høre lidt nærmere om, hvad det er, statsministeren forestiller sig der skal ske af opfølgning, ud over det han allerede under redegørelsesdebatten har sagt om, at hvert enkelt ministerium nu skal være forpligtet til at følge arbejdet.

Men statsministeren var også inde på, at amter og kommuner naturligvis skulle inddrages. Dette vil forespørgslen give statsministeren anledning til at uddybe lidt nærmere for Folketinget.

Besvarelse

Statsministeren (Poul Schlüter):